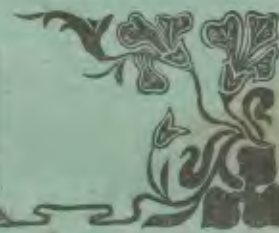

ԾԱԶԻԿ

ՆԱԲԱՐԱՐԵՐՐ

ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

16^{րդ} ՏԱՐԻ.—ԹԻԻ 26. (565)

26 ՅՈՒՆԻՍ 1903

ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ «ԾԱԶԻԿ»-Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ
ԳԱԽԱՌՆԵՐՈՒ համար, տարեկան 60. Վեցամսեայ 30 դր. — ՊՈԼՍՈՑ համար, տարեկան 50 Վեցամսեայ 25 դր. — ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ համար,
տարեկան 14. Վեցամսեայ 7 դր.: — Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամէն ամսու մէկից: — Ձեռքէ հատր 40 փարսյի կը ծախուի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կոնդակը եւ Մամուլը
Կարողիկոսութիւնները
ԱՐԴՈՍ

Մեկիսեղեկ Աւ. Մուրաեանց (Բ.)
Ս. ԱՆԴԵՂԵԱՅ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Իդէրուս Աշխարհը

ՍԻՊԻԼ

Անկորնչելի Բուրուր (ԼԸԲՕՆԴ ՏԸ ԼԼԼ)
Թարգմ. Վ. Թ. ՔԵՆԱՆ

ՄՈՄՅՈՒՍԸ ԷՋԵՐ

Խաչատուր Պարտիզանեան

Գ. Ս. ՕՏԵԱՆ

ՄԵՐՈՒՐ (Նորավէպ)

ՉԱՊԷԼ ԵՍՍՅԵԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐԵՐ

Օտար Հրատարակութիւնը

ԵՐԵՒԱԿ

ԿԱՆԱՆՑ ԲԱԺԻՆԸ

Կնոջ Տարազին Այլախօսումները
Բ.

«ԾԱԶԻԿ»-Ի ԹԵՐԹՈՒՆԸ (5)

Հոգակաւոր Մարդոց Սիրային Արկածները

Է. Ջ. ՀԱՐՏԻ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱԺԻՆ

Եկեղեցատարտիւն Կալուածներու

Ապահովագրութիւնը

Հրդեհի Ապահովագրութեանց Ընդհ. Պայմաններ

Ապահովագրական Լուրեր

Նամակ կամ որ եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

درعالمده غلطهده قورشونلو خاتمهده نومرو ۷ زاغیک فرستى ادارهسى

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ԾԱԶԻԿ»

Կալաթա, Բուրումլու Խան քիւ 7

RÉDACTION DE LA REVUE „DZAGHIK“

Kourchoum Han N° 7, Galata. Constantinople.

ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ԵԻՐՈՊԱՅԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՊԱՀ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՎԻՔՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԵՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԳԻԷ
Ունի կեանքի, օժիտի, արկածի, ցմահ թռչակի ճիւղեր

VICTORIA
DE
BERLIN

ՎԻՔՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ կեանքի ապահովագրութիւններ ունի թէ՛ բժշկական
քննութեամբ եւ թէ՛ առանց բժշկական քննութեան
Առանց բժշկական քննութեան եղած կեանքի ապահովագրութիւններուն վճարումները
չաքաղական մասնաւճարներով տեղի կ'ունենան, սկսեալ 5 շաբաթէն

Ապահովագրեալ դու մար 1902ին Ձր. 1,244,457,577
Պահեալի դրամ 1902ին » 451,284,214

Հաստատուած 1853 20 տեւաւին ար-
քայական հրովարտակով եւ ուղղակի կա-
ռավարութեան հսկողութեան ներքեւ:
(1)

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐԸ
Օսմ. կայս. Պանքա Բրեւի Լիոնէ

Լիազօր Ընդհ. Ներկայացուցիչ
ՄԻՀՐԱՆ ՍԻՆԷՄ ԴԱԼՅԱՅԵԱՆ
Պոլս, Գաղղերօղլու Խան, քիւ 45 եւ 45 Ե.

5—52

Ձեռքի, ոտքի ու ոտքի եւ ձեռքի միանգամայն մեքենաներ կը գտնուին:

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կարի մեքենայի մնայ, բայց էական կէտն է լաւ մեքենայ մը ունենալ, որովհետեւ լաւ մեքենայ մը անվրէժ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ, մինչդեռ գէշ տեսակէ մեքենայ մը անվերջ դժգոհութեանց եւ տագնապի ազդեցութիւններն է:

Բոլոր աշխարհ գիտէ թէ՝

Ս Ի Ն Կ Է Ր

ՀԱՅՔԱՅՔԻԶ ԿԱՅՍ. ՊԱԼԱՏԱՆ

The Singer Manufacturing Co

մեքենան լաւագոյնն է. սոյն մեքենան ա. մէնէն աւելի կատարելագործուածը, հաս. տատուել եւ զիրազործածելին ըլլալուն, բովանդակ աշխարհի մէջ՝ ամէն ոք Սինկերի մեքենաները կը գնէ:

ԳԱՐԱԳԱՅ ԵՂԲԱՐՔ

Վաճառատուն Երման 1874ին

Մեծ ՄԹԵՐԱՆՈՅ

Հոսանկարչական պիտոյից Գուլէ Գաբու 675—677

ՍԻՒՔՔԻՐՍՍԱԼ

Բերա, Մեծ փողոց 398

Արծաթի ժէլաթինօ-Պրօ-

միւրով բլաքներ եւ թուղթեր

A. Lumière & ses fils

Ilford & Barnet

Ամէն վաճառանիւղ օպէէք-

թիւներ, Իսգմէնի քոտաք-

ներ եւ ֆիլմեր

Աշխատութիւնք

ամաքեօսներու համար

(19) 2—13

ՍԻՆԿԷՐԻ մեքենաները կը ծախուին մի միայն Սինկեր Ընկերութեան Վաճառատունց մէջ՝

ՌԵՐԱ.	{ 1. Մեծ փողոց, Պօն Մառէի գէմ, Թ. 343 և 343 կրկին՝
	{ 2. Մեծ փողոց, Կալաթա Սէրայի Լիսէին գէմ.
ԿԱԼԱԹԱ.	{ 1. Սինկեր խան, Թիւնէլին ետեւը.
	{ 2. Գարաքէօյ, Թրամուլէյի կայարանին գէմ.
ՊՈԼԻՍ	{ 1. Սուլթան Համամ, Թ.
	{ 2. Սուլթան Պէյազիտ, Թրամուլէյի կայարանին գէմ, Թ. 13.
ՍԿԻՏԱՐ	Չարչը Պօյու, Թ. 120.

Դասերը եւ նորոգութիւնք ձեռք.

Կասաբեալ երախաւորութիւն:

Մասնաձեռք գաւառաց բոլոր քաղաքներուն մէջ:

ԳՐԱԿԱՅԻՆ ԴՊՈՒՅՈՒՄՈՒՄ

ԳՐԱԿԱՅԻՆ ԴՊՈՒՅՈՒՄՈՒՄ

(9) 4—52

ԲԱՆԶՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

(ՊԱՐՏԻԶԱԿ)

Վարժարանիս նպատակն է տալ միջնակարգ հիմնական կրթութիւն մը, հետեւելով Անգլիական ու Ամերիկեան նոյնորինակ Հաստատութիւններու (High School) ծրագրին: Նոյն տեսն ալ, սակայն, նկատի առնելով երկրին պահանջները՝ մասնաւոր խնամք կը տարուի տոնմային ու Պետական լեզուներու եւ դրականութեան, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէնի: Ամէնէն պատիկ կարգերէն սկսելով՝ կարգ մը դասեր կ'աւանդուին անգլիերէն լեզուով, որպէս զի բոլոր աշակերտները կանուխէն ընտելանան Անգլիերէնի: Տնօրէնը Տօքթ. Չէյմպըրս կ'աւանդէ տոմարակալութեան դասը, որ մասնաւորապէս կը յարմարցնէ ընթացաւարտները գործնական կեանքի: Առողջապահութեան դասը կ'աւանդէ վարժարանին բժիշկը որ միանգամայն մօտէն կը հսկէ բոլոր աշակերտներուն առողջութեանը վրայ: Գիտական ճիւղերու դասախօսութիւններն արդիւնաւորելու համար՝ վարժարանը ունի պիտանի ու անհրաժեշտ գործիքներու ընտիր հաւաքածոյ մը:

Նորակառոյց նպատակաւոր մար շէնքը եւ նորոտաց ընդարձակ հողերը՝ ամէն ժամանակէ աւելի նպաստաւոր են աշակերտներու հանգստութեան եւ առողջութեան, գեղը ըլլալով արդէն հանրածանօթ՝ իր մաքուր օդովն ու գեղեցիկ տեսարաններովն:

4—13

ԿՐԱՌՖՈՆԻ ԿԱՐԳԻ ԳՐԺԻՆԵՐՈՒՆ ԻՇՋ ԼԱՎԱԳՈՒՆ Է, ԵՒ ՆԻՆՈՒԾ ԿՐԱՄՈ. ՖՈՆԻ ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ: ԿՐԱՄՈՖՈՆ ԻՐ ԿԵՂԺԵՐԷՆ ԿԸ ԶԱՆԱՂԱՆՈՒ ԲԱՆՈՒՆ ԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼԱՊԷՍ Կ'ԱՐՏԱԳՐԷՄԱՐԳՈՒՆ ԲՆԱԿԱՆ ՃԱՆՐ:

Կրամֆօնի ներկայացուցիչ Թուրքիոյ համար S. WEINBERG Բերա, Մեծ-Փողոց, Թիւ 474:

Մեծ զանապանութիւն ամէն լեզուէ եւ տեսակէ եզանակայ ըլլալներու, Գաւառներէ յանձնարարութիւններ կ'ընդունուին:

(16)

2—52

ՀԱՅՈՒՆԵՍՑ ՎԱՐժԱՐԱՆ

Ա Ս Ա Բ Ա Ջ Ա Ր

Վարժարանիս նոր տարեշրջանը պիտի սկսի Սեպտ. 9ին (Ն. Տ.), Չորեքշաբթի Դիշերօթիկներուն տարեթուակն է 12 Օսմ. ոսկի, որուն կէսը պէտք է վճարել Սեպտ. սկիզբը, միւս կէսը Յունիսի մէջ: Դաշնակի դաս առնողները 3, իսկ երգչհոնի դաս առնողները 1½ ոսկի աւելի կը վճարեն: Կէս տոմարով Ատաբաղար ուղեորելու՝ նաեւ ուրիշ զիւրութեանց համար, կարեւոր է որ վարժարանին գիշերօթիկ աշակերտահները, ինչպէս նաեւ յառաջիկայ տարեշրջանին նոյն վարժարանին աշակերտիլ փափաքող օրիորդները, իրենց անունները զրկեն՝ եւ կամ անձամբ կամ իրենց պաշտպանին միջոցով ներկայանան Մր. Ո. Ո. Փիթի, Թիւ 5, Ամերիկեան խան, Կ. Պոլիս, մինչեւ Սեպտ. 4 (Ն. Տ.):

Վարժարանին յայտագիրը ուղղորդուին ձրի կը զրկուի: Ուրիշ տեղեկութեանց համար գրել Տօքթ. Ս. Էֆ. Գաւառներին, Ատեւնապետ խանութեան, Ատաբաղար:

(15)

2—8

Ս Ի Մ Ո Ն Թ Է Լ Է Ա Ն

Առաջնակարգ Դերձակ

Արանց համար յափու վրայ ամէն տեսակ Չղեստներու

Դիւրամատչելի գիններ եւ պայմաններ

Պոլիս, Հաճորուլ խան Թիւ 45

6—8

(7)

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐՐ

16^{րդ} ՏԱՐԻ.—ԹԻՒ 26. (565)

26 ՅՈՒՆԻՍ 1903

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐԻ «ԾԱԶԻԿ»-Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է ԲԱՅԱՐՉԱԿԱՊԷՍ
ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ԽԱՄԱՐ, ՄԱՐԵԿԱՆ 60. ՎԵՐԱՄԱՆԵՅ 30 ՂՐԵ. — ՊՈԼՍՈՑ ԽԱՄԱՐ, ՄԱՐԵԿԱՆ 50 ՎԵՐԱՄԱՆԵՅ 25 ՂՐԵ. — ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԽԱՄԱՐ,
ՄԱՐԵԿԱՆ 14. ՎԵՐԱՄԱՆԵՅ 7 ՔՐ.: — ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒՄԻՆԵՐԸ ԿՐ ԱԿՍԻՆ ԱՄԵՆ ԱՄԵՆ ԱՄԵՆ: — ՁԵՆՔԻ ԽԱՄԱՐ 40 ՓԱՐԱՅԻ ԿՐ ԺԱԽՈՒԻ:

ԿՈՆԴԱԿԸ

ԵՒ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սխի երանաշնորհ Կաթողիկոսին Կոն-
դակին խնդիրը, որ վերջերս ալ պահ մը
զբաղեցուց Պոլսոյ հայ մամուլը, ինքնին
բաւեց վեր հանելու անբնական վիճակը
որուն մէջ կը գտնուին Սխի եւ Աղթա-
մարի Կաթողիկոսական Աթոռները թուր-
քիոյ Հայոց եկեղեցականութեանը մէջ:

Ամէն անոնք որ, ուշադրութեամբ կը
հետեւին Սահակ Սրբազան Կաթողիկոսին
ընտրութեան ի վեր եկեղեցական նուիր-
ապետութեան տեսակէտով արտայայ-
տած ուղղամիտ քաղաքականութեանը,
ամէն անոնք որ կարգացին Նորին Բարձր
Սրբազանութեան անդրանիկ Կոնդակին Ընդ-
հանրական Աթոռին եւ Ծայրագոյն Հայ-
րապետին վերաբերող հատուածները, միա-
հաղոյն կը խոստովանին անշուշտ թէ Սա-
հակ Կաթողիկոս ցարդ ուղիղ եւ իր ուխ-
տին հաւատարիմ զիրք մը ունի, որ իրեն
համար պատուաբեր է:

Օրմանեան Ս. Պատրիարքին կողմէ
Ամեն. Սահակ Ս. Կաթողիկոսին ուղղուած
գրութիւնը, — որուն մէկ համառօտու-
թիւնը հրատարակուեցաւ քանի մը օր
առաջ Պոլսոյ լրագրներուն մէջ — կատա-
րելապէս կը շեշտէր արդէն այս ճշմար-
տութիւնները: Միակ առարկութիւնը զոր
կարելի է ընել՝ Կոնդակին Պոլսոյ եւ Ե-
րուսաղէմի Պատրիարքութեանց սահման-
ներուն մէջ գտնուող վիճակներու եւ ե-
կեղեցիներու զրկուած ըլլալն է, առանց
Պոլսոյ Պատրիարքարանին միջնորդու-
թիւնը խնդրուելու:

Այս վարմունքը անսովոր բան մըն է:
Սակայն, եթէ կը հաւատանք թէ Կա-
թողիկոսութիւնը Արքեպիսկոպոսութենէ
բարձր աստիճան մըն է մեր եկեղեցւոյն
մէջ, եթէ կ'ընդունինք թէ մասնաւոր
Կաթողիկոսները պարզ վանահայրեր չեն,
պէտք է խոստովանինք թէ անոնց թուր-
քիոյ Հայ. եկեղեցւոյն կազմակերպութեանը
մէջ գրաւած արդի զիրքը չի համապա-
տասխաներ Կաթողիկոսական աստիճանին
կարեւորութեանը:

Մասնաւոր Կաթողիկոսները աւելի մեծ
յարգանաց արժանի են, մասնաւոր երբ
կը ճշդեն ու անկեղծարար կ'ընդունին ի-
րենց զիրքը մեր եկեղեցւոյն նուիրապե-
տութեանը մէջ:

* * *

Քանի որ Սխի եւ Աղթամարի Կա-
թողիկոսները կ'ունենան մեր տոհմային
եկեղեցւոյն կազմակերպութեանը մէջ այն
անկեղծ զիրքը, զոր վեր հանած էր պատ-
րիարքական գրութիւնը, բնական է
խնդրել որ թեմական եկեղեցիներու մէջ
ալ իրենց այս զիրքին ապացոյցը տան նաեւ
Ս. Պատարագի յիշատակութեանց առեւն:

Փոխադարձաբար պէտք է որ Սխի եւ
Աղթամարի Կաթողիկոսները յիշուին թուր-
քիոյ Հայ եկեղեցիներուն մէջ Երուսաղէմի
ու Կ. Պոլսոյ Պատրիարքներէն առաջ, (որ-
ոնք արքեպիսկոպոսներ ըլլալով, Կաթո-
ղիկոսներէն հետք կուզան եկեղեցական
նուիրապետութեան մէջ):

Բնական կը գտնուի նաեւ որ, Սխի եւ
Աղթամարի Կաթողիկոսները կարենան
իրենց օժմանը առթիւ օրհնութեան Կոն-
դակ մը զրկել — մէկ անգամ միայն —
թուրքիոյ համայն եկեղեցիներուն, Պոլսոյ
Պատրիարքութեան միջնորդութեամբ:

Այս Կոնդակները՝ որոնք հստ օրինի
նոր հայրապետներուն պաշտօնի գլուխ
անցնելը ազդարարելու նպատակը միայն
պէտք է ունենան, մաղթանքներ պարու-
նակելու եւ պարզ խրատականներ ըլլա-
լու են, ընկալելալ ձեւին համեմատ:

Այս լուծումը կը ներկայացնենք իբր
պարզ առաջարկութիւն մը: Կը յուսանք
թէ ամէն անոնք որ անկողմնակալութեամբ
կը քննեն խնդիրը, կ'ընդունին թէ արդար
բանաձեւ մըն է անիկա:

Ամէնէն իրաւացի դիտողութիւնը որ
եկեղեցական կազմակերպութիւնը քննող
ու Հայ. եկեղեցւոյն գործերուն հետեւող
օտար եկեղեցականներու բնիքն կը լսուի
ընդհանրապէս, կարգապահութեան (dis-
cipline) պակասն է մեր կղերին մէջ:

Արդարեւ Պոլսոյ մէջ քահանաներ կան,
որոնք Կաթողիկոսի հովեր կ'առնեն պա-
տարագած առեւնին, մինչդեռ — անդին՝
Կաթողիկոսներ ունինք, որոնց հազիւ վա-

նահայր-վարդապետի մը իրաւասութիւն-
ները կուտանք:

Կարգապահութիւնը կարելի չէ առանց
ամէն եկեղեցականի տեղն ու իրաւունք-
ները որոշելու: Կաթողիկոսութիւնը պարզ
պատուոյ տիտղոս մը չէ. պէտք է որ մեր
մասնաւոր Կաթողիկոսներուն ընծայենք
պատշաճ յարգանքն ու կարեւորութիւնը,
ինչպէս նաեւ անհրաժեշտ է վերահաս-
տատել իւրաքանչիւր աստիճանի առանձ-
նաշնորհ մանրը, որոնք այնքան մոռցուած
են հիմա:

* * *

Կէտ մըն ալ կայ զոր կարելի չէ մոռ-
նալ, երբ խօսքը մասնաւոր Կաթողիկո-
սութիւններու վրայ է:

Ամէն անգամ Մինչ Սխի կամ Աղթա-
մարի Կաթողիկոսի մը մահուամբ թա-
փուր կը մնայ Աթոռը, Պատրիարքարանի
վարչութեան շրջանակներուն մէջ այնչափ
կարեւորութիւն չի տրուիր նոր Հայրա-
պետի մը ընտրութեան միջոցներուն դիմել:

Աղթամարի Աթոռը այնքան պէտք
ունէր նոր Հայրապետի մը, որքան Սխի
Աթոռը. առաջինին ընտրութեանը հոգ տա-
րուած առեւնը, պէտք էր չմոռնալ երկ-
րորդն ալ, մասնաւոր որ մեծ ախտաւոր-
ութեան մը պէտք չկար այսպէս ընելու
համար. պատուիրակի մը առաքումը կը
բաւէր գործը գլուխ հանելու:

Ինչ որ ալ ըլլան պարագաները, որոնք
Աղթամարի գործին երեսի վրայ ձգուե-
լուն պատճառ եղած են, պէտք է ընդու-
նիլ թէ բանաւոր չէ փոխանորդով վարել
Կաթողիկոսական Աթոռի մը գործերը.
Կարելի է թերեւս առաջնորդի մը փոխա-
նորդել. սակայն չենք կարծեր որ հաւա-
սարապէս կարելի ըլլայ նաեւ փոխանոր-
դել Կաթողիկոսի մը:

Պատրիարքարանի վարչութիւնը պէտք
է լուրջ ուշադրութեան առնէ Աղթամարի
հիմաւորը Աթոռին վիճակը: Հոն ալ
Հայրապետ մը պէտք է:

ԱՐԳՈՍ

ՄԵԼՔԻՍԵՏԵԿ ԱՐՔ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆՑ

(1836-1903)

ԳՐԱԿԱՆ ՄԱՐԴԸ

ԵՐԿՐՈՐԴ 307-ՈՒՄԾ

Ուսուցչական, կրթական եւ գրական կեանք մըն էր որ կը կոչուէր վարչական-առաջնորդական պաշտօնի մը 1877 Յնվ. 19ին, Չմուսնիոյ Առաջնորդ ընտրուելով։ Մելքիսեդեկ Արքեպիսկոպոս Մուրատեանց Մարտ 3ին Իզմիր հասաւ եւ փառաւոր ընդունելութիւն մը գտաւ։ Ծիշդ տառնեւ մէկ տարի պաշտօն վարելէ յետոյ 1888 Յունվ. 23ին մեկնեցաւ Իզմիրէն իր ետին համակրութիւն եւ սէր ձգելով, ինչ որ շատ հազուադէպ պարագայ մըն է Առաջնորդներու համար։

Այդ կեանքին մէջ, ուր հոգեր կան զինքը պաշարող, այլեւս դասական երկարաշունչ գործեր արտադրելու ժամանակ չունէր եւ ոչ ալ Ուխտի պէս (1868 Երուսաղէմ, Գ. Մուրատեանց) գրութիւններ, որոնք երիտասարդական եռանդալից տարիներու յիշատակը մնացին։ Իզմիր գրական մարդոց ընտիր խումբ մը ունէր իր մէջ եւ ատիկա բաւ էր Մելքիսեդեկ Եպս.ի համար։ Անոնց մարդը եղաւ եւ ներշնչեց զանոնք իր գաղափարներով, որոնք այլեւս հասուն ձեւ մը առած հիմնական գաղափարներու շուրջը կը դառնային։

Սպարթաքեաններու եւ Պալեօղեաններու աջակցութեամբ եւ համակիր վերաբերմամբ կրցաւ ըլլալ նաեւ չինոզ Առաջնորդ մը եւ ժողովրդական մարդ մը որ պէսպէս զբաղմանց մէջ իր գրասիրական հակումներուն գոհացում տալու ուրիշ շատ մեծ առիթ մը չունէր, բայց եթէ բարձր բունել գրչի վաստակաւորները եւ անոնց խորհուրդներուն անսակէ զատ, նոյն իսկ պէտք եղած ատենը նիւթապէս աջակցիլ։ Այնպէս որ շատ խորաթափանց միտք ունենալու պէտք չկայ նշմարելու համար Արեւելեան Մամուլներու մէջ այն ներշնչումը, որ Մելքիսեդեկ Եպս.էն կը բխէր, եւ գտնելու համար այն յօգուածները, որոնք թէեւ անստորագիր կամ կեղծ անանուամբ, բայց ուղղակի անկէ գրուած են։

Գլխաւորաբար Մ. Մամուրեան Մելքիսեդեկ Եպս.ի կը պարտի իր Ռուսաստանի Հայոց կրօնական եւ կրթական վիճակին վրայ գրած յօդուածներուն աւտղծները եւ աչքառու հանգամանքը, որովհետեւ իրեն համար այնքան ծանօթ չէր Ռուսիան որքան Մելքիսեդեկ Եպս.ի։ 1866ին Կ. Պոլսոյ մէջ Մարկոս Աղաբեկեանի իրեն պէս Կովկասի մօտէն ծանօթ անձնաւորութեան մը հետ ծանօթացուցած են պոլսոյցիներ եւ իր տրամագրու-

թիւները, որոնք բոլորովին անծանօթ կը մնային Թրքահայերուն։ Այդ համոզումները թերեւս աւելի ամրապնդուեցան երբ 1879ին գրեթէ կէս վիպական հանգամանքներու մէջ եպիսկոպոսանալու դնաց էջմիածին։ Այլեւս տիրական եւ վերջնական հանգամանք մը առին եւ անմիջական մերձաւորներուն հաղորդուեցան եւ գրեթէ նոյնութեամբ հաստատուեցան ներկայացուցան։ Այդ մերձաւորներէն առաջիններէն մէկը՝ Մ. Մամուրեան, երբ յետոյ Կաթողիկոսական ընտրութեան վէճը բացուեցաւ, իր այդ ներշնչեալ համոզումներուն ազդեցութեամբ ընդգրկման գտնուեցաւ ուրիշներու, որոնք ազդեցութիւնը կրեցին ռուսիներուն եւ քիչ մըն ալ սխալ ըմբռնուած լայնախոհութեան անունով քարոզուած սկզբունքներուն, որոնք Կովկասի Հայերը այսօրուան անախանձելի վիճակին հասուցին։

Մելքիսեդեկ Եպս. մինչեւ վերջը յաւիտենական ընդդիմաբան մնաց պոլսոյցիներու, զոր Հայ. Եկեղեցւոյ իրաւանց Կաթողիկոսութեան համոզումներէն իր համարէր։ Այս տեսակէտով էր որ 1892ի ընտրութեան մասնակցելու համար պատգամաւորներու մեկնելէն առաջ հրատարակեց ի վառնա Մի Խօսք անստորագիր տետրակը, որ իր վերջին բողոքը եղաւ պոլսոյցիների տրամագրութեանց դէմ։

Նոյնպէս Արեւելեան Մամուլին մէջ երեւցած Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներուն վերաբերեալ յօդուածները՝ որոնք Պետր Եպիսկոպոս Սիւք՝ էջմիածնայ հումար սկզբունքը ունին մեծ մասամբ կամ ուղղակի իր գրչով կամ իր ներշնչումով գրուած են։

1885ի Կաթողիկոսական ընտրութենէն յետոյ Երեւանի ազդեցութեամբ Մելքիսեդեկ Եպս. Մուրատեանց կորսնցուց իր պաղարկունութիւնը եւ երբ Իզմիրի Առաջնորդութիւնը ձգելով եկաւ Կ. Պոլիս, առանձնութեան մէջ սիրիւնելու համար, պաշարուեցաւ կարգ մը անձերէ որոնց անխոհեմ եռանդին զոհուեցաւ իր դիւրահաւան ընտանիքին պատճառաւ, Կ. Պոլիս գալէն անմիջապէս յետոյ հրատարակել տուաւ Երկու Խօսքը (1888), որուն իր անուամբ հրատարակուելը երբեք չի կրնար արդարանալ իր այդ սխալին դառն տպաւորութիւնը շատ աւելի երկար պիտի տներ եթէ 1888 Յուլիս 25 թուակիր պապական հրաւերը չըջաբերականի տուած մէկ սքանչելի պատասխանը (1888 Օգոստ. 23) ցոյց չի տար իր բուն սէրը՝ զոր կը տածէ հանդէպ այն եկեղեցւոյն եւ կրօնին, որուն լրջամիտ եւ անձնուէր պաշտօնեան էր։

Այդ պատասխանը որ գլուխ-գործոց մը կրնայ համարուիլ միահամուռ հաւանութեան արժանացաւ ազգին ամէն դասակարգին կողմէն եւ միւս կողմէ ժրտումը եղաւ այն ամէն ձրի գրաբանութեանց, որոնք իր հակառակորդները կը յօրինէին միջոց մը։ Այդ պատասխանը նախանձելի համարուի մը արժանացուց զինքը, վասնզի անկա հրատարակուեցաւ եւրոպական եւ ամերիկեան թագաթիւ լրագրաց մէջ Ֆրանսերէնի, իտալերէնի եւ անգլերէնի թարգմանուելով։ Նոյն իսկ Քրիստոնեական գիտութիւն ծաւալող անգլիական ընկերութիւնը, հաւանութեամբ Քէնզըրպըրիի Արքեպիսկոպոսին, մասնաւոր տետրակով մը անգլերէն թարգմանութիւնը հաղարար որինակներով տպել տուաւ եւ ձրի բաժնեց, ինչ որ քիչ պատիւ մը չէ կարծեմ Հայ եկեղեցականի մը համար։

Գատըգիւղի այդ առանձնութեան ժամանակամիջոցին մէջ, ինչպէս ցոյց տուինք լրացուց դասական գիրքերու շարքը Հովուական Աստուածաբանութեամբ (1892) եւ Քրիստոնեական եկեղեցւոյ Պատմութեամբ (1898), որոնց երկուքն ալ Ա. Վինէի հետեւողութեամբ պատրաստուած են։

Այդ միջոցին արդիւնքն են Պետրոս Շանգեանցի կենսագրութիւնը, որով երախտագրական պարտք մը կը հատուցանէր իր ուսուցչին հանդէպ։ Նոյնպէս Կալաց հրատարակեց նամակներու հաւաքածոյ մը Տ. Կարապետ քահանայի ուղղուած։ Ասոնցմէ զատ Շանչեանց կենսագրութեան առաջաբանին մէջ կը յիշատակէ կարգ մը աշխատասիրութիւններ ալ (Թուրք առ խորէն Եպս. Աղքեան, Թուրք Հովուական առ Չմիւռնիոյ հօտն), որոնք անտիպ կը մնան, ինչպէս նաեւ Ընդարձակ կրօնագիտութիւն մը զոր Արամեան եւ կեդրոնական վարժարաններուն մէջ դասախօսելու համար պատրաստած էր։

Առանձնութեան եւ մեռութեան, լքուածի եւ ընկճումի այդ օրերուն մէջ բանաստեղծական խանդին վերադարձումը զգացած է իր մէջ, կրօն, եւ գրած է ոտանաւորներ, որոնք անտիպ կը մնան իբր թէ։

Ասոնցմէ զատ հրատարակած է 1892ին Փալագաշեանի հրատարակած Ծաղիկներու մէջ մանկական յիշատակներու վերաբերեալ յօդուածներու շարք մը, որ ընդհատուած է դժբաղդաբար 1898ին Իզմիրի Առաջնորդութիւնը վերստանձնելով արդէն ծերութենէ ընկճուած, ամուլ պաշտօնավարութեան մը հետ ամուլ ալ գրական գործունէութիւն մը ունեցաւ։ Քանի մը յօդուածներ միայն գրեց Արեւելեան Մամուլի մէջ, անշուշտ ի բաց ձգելով նամակներու հիւանալի շարք մը, որ ինչպէս ամէն ատեն նոյնպէս եւ այդ միջոցին գրած է իր զանազան բարեկամներուն, այդ նամակներուն մէջ կը պատկե-

բանայ բուն մարդը՝ այնքան անձնուէր
իր բարեկամ, այնքան անարատ՝ իր ե-
կեղեցական, այնքան վեհագի՝ իր մարդ։

* * *

Իր բեղմնաւոր դործունէութեան վրայ
այս ընդհանուր ակնարկը նետելէ յետոյ
դառնալով իր գաղափարներուն, պէտք է
ըսել թէ հակառակ թունդ եւ ջերմ հա-
ւատով մը մեր եկեղեցւոյն նուիրակա-
նութեանը գերազանցապէս սիրահար եւ
պաշտպան լինելուն, անոր մէջ բարւոքելի
եւ սրբագրելի կէտեր նշմարողներէն էր
Լայնախոհ եղած է առանց սակայն իր
այդ համոզումը լսելի ընել տալու համար
բուն միջոցներու գիծելու։ Իր Լայնա-
խոհութեան համար է որ ոմանք զինքը
բողոքականամիտ դաւանած են, մասնա-
ւորապէս բողոքական հեղինակներ իրեն
առաջնորդ ըրած ըլլալը պատրուակ եւ
պատճառ բռնելով։ Մինչդեռ իր բռնած
ուղղութիւնը տրամաբանութեան եւ ուղ-
ղագաւորութեան սկզբունքն է։ Իր գրի-
ռածքներէն շատերը փաստաբանական
լեզու մը ունին, համոզողական եւ ապա-
ցուցական գրոշմով մը նուիրագործուած։
Իր գրիչը համոզիչ շնչոտ մը կը պարու-
նակէ, մասնաւորապէս «Հովուական Աստ-
ուածաբանութեան» եւ Լէոն ԺԳ-ի պա-
տասխանին մէջ, Իսկ երիտասարդութեան
տարիքին գրուածներուն մէջ եկեղեցա-
սէր հակումներէ ծնած ուշագրաւ խան-
գաւառութիւն մը կայ։ Գալով իր գրուած-
ներուն լեզուին, աշխարհաբառ եւ առ հա-
սարակ՝ անշուշտ Հիւսիսափայլի խմբա-
գիրներուն ուղղակի ազդեցութեամբ հա-
մոզումով աշխարհաբառեան մը եղած ըլ-
լալուն համար։

Արեւմտեան աշխարհաբառն է սովո-
րական ձեւը իր լեզուին, թէեւ արեւել-
եանէն հետքեր պահած ըլլայ՝ քիչ մը
գրաբառեան հակումներով օժտուած։

Պզտիկ արժանիք մը չէ ժողովուրդին
մօտ ապրելու այս ձգտումը զոր ինքը
ունեցած է եւ պահած է մինչեւ վերջը՝
հակառակ եկեղեցականներու յատուկ
պահպանողականութեան, որուն շատ չէ
ենթարկուած իր կեանքին ամէն մասե-
րուն մէջ ալ, երբ նոյնիսկ վանքի մը չորս
պատերուն մէջ պարփակուած էր։

Ասոնք ամէնը ցոյց կուտան գրչի վաս-
տակաւորին արժանիքը՝ որ իրաւամբ ան-
նշան չէ եղած, եւ որուն տեղը լեցնող
շատ քիչ կայ գծաղղաբար։

Ս. ԱՆԴԵՂԵԱՅ

Վ. Ե Ր Զ

ԵՂԵՐՈՒՄ ԱՇԽԱՏԵՐ

Այն երջանիկ ժամերուն մէջ իմ կեանքիս,
Ուր անձնասուր սուրբ նախանձին
Երագելու շուն, առանձին,
Կ'ուզէր յագուրդ սալ այդ բոցեղ բաղանջիս,

Կեանքի քոյրերն աչքիս առջեւ կը մարին
Կը սարսղոյնին նրկարներն ալ,
Ու կ'ըսէին իրարից, մութնալ
Կեղծ շողերը մեր անպեղեկ կամարին։

Եւ կ'արթննան անհուն սրագնով սարմասարմ
Յիշատակներ հին օրերու
Շատնեց կեանքիս մեկնած հեռու
Իրենց անցեալ պսակներով նոր ու քարմ։

Անոնք ունին շուրջ ժրպիտներ հրեղեկ
Երկնասեւիղ ըզմայրակի,
Սրբաւրիւններ, ուր կը յանգի
Սիրեն ողորդած սիրոյ անձիւ հեղեղեկ։

Անոնց աչքն է վրձիս, ճախսն է պայծառ,
Եւ նայումսներունին կոյսի,
Ուր կայրակ մը սարակոյսի,
Չի փրփրիւր բոցն բիբերնուն մէջ անձառ։

Սուրբ, սեւը եւ կիրքերը ցածոգի,
Մղձաւանջներ անգութ, դաժան
Հեք աշխարհէն մեր անբաժան,
Կը փարսին, կ'անեանս գերք շոգի։

Եւ ես կ'ապրիմ այդ աշխարհիւր աննրման,
Ուր սիրերք բիւրեղեկ են,
Ինչպէս անպերք շունեղեկ,
Ուր կը վառի սիրոյ արեւն անսահման։

ՍԻՊԻԼ

ԱՆԿՈՐՆԶԵԼԻ ԲՈՒՐՈՒՄԸ

Երբ Լահորի վարդը՝ ծաղիկ արեւի՝
Բուրումնաւոր իր հոգիէն շիք առ շիք
Լեցնէ արուակը բիւրեղ, հոգ կամ ոսկի,
Կրնաս սրկել զայն աւագին վրայ առջիդ։

Գետերն ու ծովն ի գուր պիտի ողորդեն
Նեղ արբարանն ուր բոյրն անուշ եր պահուած.
Փշրեղեն ետն ալ երջանիկ իր հիւշեն
Յաւեհ անով ալ կը մնայ խընկըած։

Բանի որ բաց վերքէն արտիս կը հոսիս
Նոյնպէս, ո'վ սեր, ո'վ երկնային փայլ
Ուր այրեցիր հեշտիւ անոր համար գիս,

Ներք իրեն ու ըլլայ քոյ ցաւս անսուգ.
Ժամէն անդին, ժամանակէն ետ անվերջ
Բուրումն անմահ պիտի մընայ արտիս մէջ։

Թարգմ. Վ. Բ.

ԼԸԲՕՆԹ ՏԸ ԼԻԼ

ՄԻՌՅՈՒՆԱՅԵՐ

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՊԱՐՏԻՉՊԱՆԵԱՆ

Խաչատուր Պարտիզպանեան, ծնած 1809 Նոյեմբերին և մեռած 1856 Յուլիս 20ին, Կ. Պոլսոյ ուսուցիչութիւն գասախօսող հայ ուսուցիչներուն նահապետը եղած է: Քաջ հմուտ նաեւ հայերէնի և խապերէնի, փափկաճաշակ գրող մըն ալ եղած է Խաչատուր Պարտիզպանեան, ինչպէս կ'երեւայ Բարիզէն իջմիրի «Արշարայս»ին 1844ին ուղղուած մէկ քանի թղթակցութիւններէն:

Գաղախոյ մը տալու համար Պարտիզպանեանի 1844ին գրած դրական գունագեղ ուղիարհարարին վրայ, կ'ընդօրինակենք հոս իր մէկ նկարագրութիւնը Այվազովսքիի նոյն տարին Բարիզի նկարներու Արուեստահանդէսին մէջ ցուցադրած մէկ պատկերը:—

«Պարոն Յովհաննէս Այվազովսքիի ճկարած Միջերկրական ծովու հանդարտութիւնը նշանակուող գործ մըն է: Ծովը քնացե՛ր՝ հորիզոնին վարդագոյն գոլորշիները մէջը կ'երեւան հեռուէն հեռու ալ րեքեւ ու քուլ առագաստներ կ'երեւին: Մանր ալիքները փունջ փունջ ու երկան երկան կուգան ծովեզերքին մօտ ծով ի ծով կը գալարին, ու հոն անմուռնջ կը մեռնին. պզտիկ ու գեղեցիկ նաւ մը երկարի վրայ կեցեր է եւ անգամ ջուրին երեսը հայելի մը եղեր՝ նաւուն պատկերը մէջը կը զարնէ. ծովուն եզերքը հղալ մը ջուրին հետ կը խաղայ, ու իր մարը, փափկասուն տեւեղցի, կը հանուի ու ծովը մեղայ լուսցուի: Վարը ամաններով, ամուսանոս իւղեր դրուած են, որով իր գեղեցիկ մարմինը պիտի օծէ: Նիւթը փափուկ, իմաստը վեհմ, բալուամբը նարստ, գլուխը՝ զոռնոց մըն է այս պատկերը:»

Պարտիզպանեան իր Ժամանակին ամէնէն շատ յարգուած ու սիրուած գէմբերէն մէկը եղած է եւ հետեւեալ յօդուածը զոր անոր մահուան տպաւորութիւնները տակ գրած իր աշակերտը՝ Գրիգոր Օտեան, ցոյց կուտայ այն խորունկ ազատաստանը, զոր կրցած էր ներշնչել վաղամեռիկ ուսուցիչը զինքը մօտէն ճանչցողներուն եւ այն խորունկ հմտութիւնը զոր յաջողած էր ձեռք բերել իր աւանդած աւարիկներուն մէջ:

Պարտիզպանեան նշանաւոր գէմբ մը եղած է 19րդ դարու առաջին կէսին մեր առաջնակարգ ուսումնականներուն մէջ և իր մահուան ներկայ 47րդ տարեգարձին տաթիւ կը կաշմենք մեր ընթերցողներուն ճշմարիտ գրական հաճոյք մը հայթայթելու ոչ միայն իր սիրուած գէմբը պատկերացնելով այս սիւննակներուն մէջ այլեւ զայն նկարագրող հմայիչ գրչին մէկ գեղեցիկ արտագրութիւնը իւրոյ բերելով գրագարաններու խորը թաղուած փոշոտ ու լըքուած թերթերուն մէջէն:

Քանի մ'որ կալ, բարեկամներու շատուոր խումբ մը յոյկ մնջիկ ի գերեզման կ'ուզարկաւորէր զագագ մը . . . սեւաթոյր քողով: Հեծկոտութեան ու հառաչանքներ կ'ընդհատէին մերթ ընդ մերթ բազմութեան խոր լուռիւնն ու կր խառնուէին քահանայից ու երգեցիկ մանկուտոյն գամբանական տխուր եղանակներուն:

Ի՞նչ էր անի, որ զագագին մէջ պառկած իր շուրջը կը ժողվէր իր բարեկամներէն անոնք որ կրցած էին իմանալ իր մահին սեւ լուրը: Ոչ ոք այն յուզարկաւորութեան ատեն արտասանել կ'իշխէր այն անունը մանաւանդ որ յանկարծահաս սարսափելի հարուածին տակ ճնշուած՝ կար անշունչ: Եւ ո՞վ արգիօք կ'իշխէ հարցնել առջի բերան, երբ ճամբան յուշարկաւորութեան մը հանդիպի թէ ո՞վ է այն մարդը՝ որ զագագին մէջ կը պառկի: Ով կ'ըլլայ ըլլայ. ամէն մարդ, ծանօթ ու

անծանօթ, պատկառանք կանգ կ'առնեն այն զագագին առջեւ եւ յարգական կեցուածքով կը բարեւեն այն մեռելն, որ մա'րդ տն ալ մեզի պէս, այս աշխարհէս անցաւ, օրեր տեսաւ՝ է որ զուարթ, է որ գժբախտ կենցաղ ունեցաւ, քիչ շատ մերիքին նման, եւ որ ա'լ այժմիկ մէկ աշխարհէն ի միւսն անցած է: Սակայն այս հանապազօր պատահած մահերուն մէջ և այդ անհատնում մարդերուն մէջ, որոնք ուշ կամ կանուխ իրենց օրը կը վճարեն, երբեմն ալ անանկներ կը պատահին, որոնց կեանքը՝ ուրիշ շատերու ալ կեանքն էր, որոնց վարքը՝ ուրիշ շատերու ալ վարքը, եւ որոնց մտածութիւնը ուրիշ շատերու ալ մտածութիւնն էր եղած, որոնց արեւը վերջապէս՝ ուրիշներու վրայ ալ կը ցոլանար:

Ասանկներէն մէկն էր ահա Պարոն Խաչատուր Պարտիզպանեան, որի վերջին մնացորդաց յետին պատիւն ու մեծա-

րանքը կ'ընծայուէր այս տարի Յուլիսի 20րդ օրը:

Դուք, որ գուցէ արհամարհող քմծիծաղ մը կը ձգէք սոյն անունը լսելով, տղայական չափազանցութեան մը տալով մեր այս խօսքերը, դուք՝ որ ձեր առթառամները մարմարին մաւտոյներու համար կը պահէք, դուք՝ որ բանաստեղծական յանգերը ոսկի դափնիներու միայն սեպահականած էք, դուք չէք կրնար զգալ ինչ որ կը զգային անոնք, որ զՊարտիզպան կը ճանչէին, որ անոր ըրած համայնական բարիքները գիտէին եւ որ անոր գլխի ու սրտի ազնուական ձիրքերը փառքերէ ու պատիւներէ ու ոսկի պալկներէ վեր կը համարէին: Անի որ սոյն տողերս կը գրէ՝ այն այժմիկ, ցաւագին սրտով անոր կեանքին վերջին մասին վկայ ըլլալով կը գրէ. բարեբաստիկ անձերէն է ինք ալ որ Պարտիզպանին պատուական բարեկամութեան բարիքները վայելած են. աւնոր սրտին էն խորին ծալքերը բացուած են իր աչքին առջեւ, ու քանի մը տարի անոր հետ գրեթէ մի կեանք անցուցած է մտքով ու գաղափարներով: Ափսո՛ս, ինքզինքն արդէն շատ տկար կը զգայ, տարիներով իր աչքին առջեւ ունեցած օրինակը ամէնուն աչքին առջեւ ալ գծազրելու համար:

Պարոն Պարտիզպանին ծնունդն է 1809 Նոյմ. 14. Պոսֆոնի Իւսկիւտար քաղքին մէջ: Թուականը միայն կը ցուցնէ թէ մեր համայնքին համար յետին տգիտութեան ժամանակի մը մէջ է ծնած, երբ ոչ զպրօց ոչ զիրք, ոչ դաստառ եւ ոչ իսկ բնաւ ուսման սէր ու յարգանք կար մեր մէջ: Իր խնարհ ու ազգատիկ ծնունդն ալ կը զրկէր զինքն անտարակոյս դաստիարակութեան այն ցանցառ միջոցներէն, որ կային ալ նէ հարուստներուն էին պահուած: Ի՞նչպէս կրցաւ իր ուսումնասիրութենէն եւ մանաւանդ իր բնական կուսումնէն յառաջ մղեալ, այն տգիտութեան թանձրացած խաւարներու միջեւէն եւ իր նուաստ վիճակէն, լեզուաց եւ գիտութեանց լուսաւոր թեւերուն վրայ բարձրանալ, եւ մինչեւ մեր օրերն իսկ յիտցած լեզուներովը, գիտութիւններովը, գրական հմտութիւններովը, պէս պէս ներհուն տեղեկութիւններովը եւ մանաւանդ խոհական գլխովը եւ ազնուական սրտովը հագուադրուած անձերէն մէկն հանդիսանալ համայնքիս մէջ: Ասի միշտ նշանաւոր անձերու մենաշնորհն է եղած, եւ միայն Աստուած գիտէ յետին նսեմութեան միջջն լուսաւորութեան թեւարկուներ յարուցանելու գաղտնիքը:

Պարոն Պարտիզպան, տոհմային գրականութեան ունեցած հմտութիւններէն զատ, եւրոպական քանի մը լեզուներու ալ քաջածանօթ, անոնց մէջ Պստաղած էր բնական գիտութեանց հմտութիւն եւ քանակազիտութիւնն իր ամէնէն եւել

սիրած ուսումն էր, որի մէջ քաջ եւ երեւելիներէն մէկը հղաւ։ Աւիսո՞ս որ գիտութեանց այս զանազան մասերուն վրայ իր երկասիրութիւնները թաքուն մնացած են, ու մէկն ալ բարեկամներու քով ցիր ու ցան։ Սակայն կան անանկ գործեր ալ որոնք թէպէտ յատկապէս իր անունովը չեն հրատարակուած, բայց իր ներշնչելով, քաջալերելով, տուած լոյսերովը եւ իրմէ քաղուած տեղեկութիւններովը կամ իր արագորութեամբը գլուխ ելած են։

Իսկ իր արդիւնքը ստովով աւելի մեծ է, որ համայնքին մէջ անանկներ հասցուցած է ինքն իր աշխատութեամբը եւ խրախուսանքովը որ կամաց կաւաց կարող ըլլան իր տեղը այդ պիտոյքները լեցնելու։

Ամենուն տգիտութեան ատենը ինք ուսման ճաշակն առած՝ ինք նաեւ պարազուրիս կեցած է այն բարերար մարդոց, որոնք ուսման սէրը ամէնուն սրտին մէջ արծարծելու, զպրօցներու հիմնարկութիւն ընելու, դաստիարակութեան նոր նոր եւ գլխին մէջ թողնելու պատրաստելու, պարզ, բնորոշ ոճով դասադիրքեր խմբարուելու եւ ճշմարիտ դաստիարակութեան բարիքները ամէնուն վայելիլ տալու առաջին պատճառ ու շարժառիթ եղած են։ Ինչ կորովի ու հեռատես միտք պէտք է բարդաւածման միակ ճարը դաստիարակութեան մէջ տեսնելու համար, ինչ եւ ունի եւ հաստատամտութիւն պէտք է առի ամէնուն հասկնելու համար, որ աստիճան անձնաբերութիւն եւ ինչ աներկեւան սիրտ պէտք է այդ մասին եղած արգելքներու դիմագրաւ ըլլալու համար . . .

Պարոն Պարտիզպան իր ասպարէզ մտած օրէն իրեն խոչնդոտ ունեցաւ զըլխաւորապէս՝ ռամկութեան այն անճոռնի գաղափարները, որ իր ատենին տիրող գաղափարներն են։ «Ուղղակիսն ուսման փութը քի կ'աւելցնէ» եւ «Շատ կարգաւոր անհաստատութիւն կը բերէ»։ այս առածները հասարակութեան ոսկրներուն ծովին մէջ անցած էին։ Ռամկին ասանկ մտքերու հետ ի մի մարմին եղած էր։ Այս եւ ասոնց նման նախապաշարունակները խել հանել անոնց մտքէն եւ փոխանակ առողջ գաղափարներ տնկել, բոլոր հասարակութիւնը յայլ այդ փոխել, ուսումնաստեաց համայնք մը ուսումնասէր ընել . . . այս ինչ երազ, եւ ա'ս եղաւ Պարտիզպանին եւ իր այն ատենի համախոհներուն արդիւնքը։ Դարձեալ, ուսումնականաց տնպատիւ վիճակը, վարժապետի նուաստացեալ անունը, այն կոյր տգիտութեան ատեն ոչ սակաւ արգելք էին իր ուսումնականութեան փափաքներուն կատարմանը, զի այնպիսի նուաստ կարծուած վիճակի մը մէջ մարդուս խօսքը ազդեցութիւն չուէն նկատուի արձագանք ալ չունենար, ու անանկով միս մինակ մնացած ամէնուն

մէջ կը նայիս բարեկամներդ անգամ կը խղճան վրադ, որոնք ալ խնդան վրադ ու կը մեղադրեն քեզ։ Եւ ինչ անտանելի բան է սա տեսակ մը հեղինակը, որ երբ դու օգտակար գործ մը գործելու գիտակցութիւն ունիս եւ նոյն համոզմամբ աշխատած, տքնած, միտքդ չարչարած, ըզնղդ նեղը լծած, թանկագին ժամերդ եւ առողջութիւնդ անխնայ զոհած ես լուսաւորութեան համար, կը նայիս ըրածիդ յարգը չճանչելով կ'ելլեն ծաղր կ'ընեն քեզ անդին։ չպիտուէ մարդիկ . . .

Երբ համայնքը ուսման պիտանութեանը վրայ քիչ շատ համոզուած էր եւ փորձ մ'ընելու ետեւէ կ'ըլլար, բացուած դպրոցները մէկէն տեսին զՊարտիզպան, դաստիարակութեան բնմին վրայ, կամ ներքին հոգաբարձութեան պաշտօնով։ Առաջները՝ Մայր-Եկեղեցւոյ ուսումնարանին մէջ, յետոյ Իւսկիւտարի Ճեմարան անունով համաբաւալ դպրոցներուն մէջ, թէ՛ տնօրէնութեամբ եւ թէ՛ իտալերէն կամ ֆրանկերէն լեզուաց ու քանակագիտութեան ու աշխարհագրութեան դասատուութեամբ, մեծ եւ անձանձիր աշխատութիւն ունեցաւ, եւ որ մեծ եւս է՝ շատ անգամ ալ ձրի, արդիւնքն ալ իր աշխատութիւնը պատկեց։ Լեզուագէտ ու բարեկիրթ պատանիներ դուրս ելան սոյն դպրոցներէն եւ մինչեւ հիմա պատիւ կ'ընեն համայնքին։

Ասանկով Պարոն Պարտիզպան քիչ շատ իր փափաքին հասած կրնար սեպուիլ, համայնքին մէջ ուսումնասիրութիւնը երթալով կը դարգանար։ Իր սկըսած գործն ալ յառաջ տանելու եւ նոյն եռանդով աշխատելու կարող անձեր ելած էին։ Այն միջոցին սկսան իր ճամբորդութիւնները յետոյապա, ուր պատանիներ կը տանէր իրենց ծնողաց ծախքովը, Բարիդի դպրոցներուն մէջ արհեստ եւ գիտութիւն ուսնելու։ Հոն ալ դարձեալ՝ առ հասարակ ամէն պատանիներու վրայ ունեցած անձնուէր խնամներով, հսկողութեամբը եւ պաշտպանութեամբը, ոչ միայն այն պատանեաց ծնողացը այլ եւ Եւրոպացւոց սէրն ու համակրութիւնը կրցաւ գրաւել իր վրայ։

Բարիդէն դառնալուն՝ ա'լ կարծես թէ յոգնած, ուժաթափ, ձեռնթափ աշխարհի գործերէն, առանձնութեան մէջ կ'ուզէր թաղուիլ։ Սակայն Պոլիս վերադարձին հարկեցուցիչ գործերը շատ խլեցին դարձեալ զինքը իր հանգիստէն։ Ուսումնական խորհուրդին եւ Պատրիարքարանի Վարչութեան Յանձնաժողովին է'ն գործունեայ անդամներէն մէկն եղաւ, եւ իր բազմաթիւ անհատական փորձառութեամբը, սուր գատողութիւններովը եւ լուսաւոր խորհուրդներովը մեծ մասնակցութիւն ունեցաւ երկու ժողովներու աշխատութեանց մէջ։

Ասանկ ահա Պարոն Պարտիզպան, իր մարդու հասակ ունեցած օրէն մինչեւ

վերջին ժամը, ամէն տեսակ յարձակմանց ենթակայ ըլլալով եւ զամէնն արհամարհելով մտադիւր տարաւ ամէնն ալ, առանց բնաւ իր շահը փնտռելու, ամէնուն համար միայն աշխատելով, իր օգեպահիկը միայն խնդրելով Աստուծա՛յ եւ իր անձնական հոգերը հովին տալով . . . Յիւրաւի, մեծամեծ օգուտներ ալ ունեցան իր ջանքերը։

Ասոնք ըսելով անտարակոյս ըսել չենք ուզեր թէ Պարտիզպան մինակ էր այս դժարին գործն ի գլուխ հանող։ Չէ, մարդու մը արժանիքին ու յիշատակին անիրաւելի է մեր միտքը, գիտենք ու կը վկայենք անաչառ որ իր հոգովը վառուած ուրիշներ ալ կային, որ իր ջանքերուն կ'ընկերակային իր մտած ասպարէզին մէջ։ Բայց անոնցմէ որոնք վաղ ինկան ամենակեր մահին ճիրանը, որոնք յուսահատ շուտ պաղեցան իրենց եռանդէն, եւ կամ Ղովտի կնոջ նման ետեւին դարձան։ Պարոն Պարտիզպան չլքաւ, չվհատեցաւ, երբէք կանգ չառաւ։ Լուսաւորեալ եւ ճշմարիտ յառաջադէմ, երբէք լոյսին ածիլն իրեն նեղութիւն չպատճառեց։

Այս աստիճան անձնութեամբ մտաւոր յառաջդիմութեան, եւ այսքան աշխատութիւն եւ այսքան արդիւնք հերթէ էին արդեօք Պարտիզպանին յիշատակին համար։ Սակայն հոս չեն լինար իր առաքինութիւնները, իր մեծ հոգին շատ ընդարձակ էր, համայնքի մը սէրը միայն չէր կրնար զանի լեցնել, կը սիրէր անի բոլոր մարդկութիւնը եւ զմարդիկ ուրոյն ուրոյն։ Վերջին տարիները ամէն բանէ եւել պատմութեան իմաստասիրութեան ետեւէ ինկած, ուղած է իր հասուն խելքովը առողջ գաղափարներ քաղել, ընդհանուր մարդկութեան բարեկաման եւ բարոյական ու նիւթական բարգաւաճման հոգը իր գլուխն ալ զբաղեցուցած է, այս դարին ազնուական գլուխներուն հետ։

Սակայն մարդկութեան վրայ իր ունեցած յոյսերուն եւ փափաքներուն մէջ չափաւոր՝ երբէք պատրաստաց ըմպանակէն չէր արբած . . . Ասանկ առողջ գաղափարներու տէր ապրելովը մեծ պատիւ ըրաւ անշուշտ իր դատողութեան ու մտքին։ Իսկ մենք միշտ աւելի սիրած ու պատուած ենք իրեն քով իր սիրտին ձրիքերը, իր անկեղծութիւնը, անշահասիրութիւնը եւ անձնուէր բարեկամութիւնը։ Այնչափ էր իր անկեղծութիւնն ու անշահասիրութիւնը, որ մեծամեծ շահերու եւ պատիւներու առջեւ տնդամ իր վեհանձն սիրտը երբէք չիջաւ եւ մարդ մը կամ կարծիք մը չողորթութելու չափ չը նուաստացաւ։ Աշխարհի վայելքները չկրցան երբէք զինքը փորձել, ոչ ալ ոսկոյն փայլը կրցաւ զանոր աչքը չլացնել կամ սիրտը հրապուրել։ Ոչ միայն իր շահին չզոհեց ընկերին բարիքը, այլ կար-

ծես թէ անքան ուրիշներու հոգը կը հոգար որ իրենը բարձր թողի բրած էր: Իր էն նեղ օրերուն անգամ՝ անտրտուն իր վիճակին վրայ եւ մոռնալով ինքզինքը, բարեկամաց կարօտութիւնը լըցնելու, անոնց ցաւակից ըլլալու եւ վիշտերը մեղմացնելու կ'ընթանար: Շատերը իր բարերարութիւններովը ծածկած է: Կրնայ ըսուիլ Պարոն Պարտիզպանին համար թէ իր ճակատը գրուած էր «ամենուն աղեկութիւնը ուղեյ եւ ինք աղեկութեան երես ջոնեսնել»: Իր բոլոր կեանքը այս ճակատագրին յրումս եղաւ . . .

Այս ամէն գեղեցիկ ձիւքերուն հետ մեղադրանք մը կայ որ չատ անգամ լըսուած է Պարոն Պարտիզպանին վրայ, եւ որմէ զատ այլ մեղադրանք ոչ ոք զրած է իր վրան. իր բարկասիրտ բնաւորութիւնը:

Եւ ո՞վ արգելօք այս աշխարհէն անցած ատենը՝ երկրէս փոխ առած կաւին հետ՝ մարդկային բնութեան յարակից տկարութիւններէն զոնէ մէկ երկուքը չէ ունեցած: Սակայն սա ալ գիտնալ պէտք է որ բարկութիւնը միշտ եպիտրի կիրք մը չէ. բարկութիւնէ յառաջացած վիճաբանութիւնները ունին իրենց օգուտները: Թող ուրիշներ ատի իրեն իրը մեծ պակասութիւն մը մեղադրեն, մենք մանաւանդ արժանիք մը կը սեպենք այն սրտմտութիւնը թէ՛ իր պատիւը պաշտպանելու ատեն եղած ըլլայ, զի նախանձաբոյլ էր իր պատուին, եւ թէ՛ երբ առանց մարդկային ու է նկատմամբ առանց լնաւ աչառութեան, արդարին ու ճշմարտին ջատագով կը կենար: Ասոնցմէ զատ, թող որ միշտ նախապաշարմանց դէմ կոռեւելու հարկադրեալ էր. ինք միշտ կոռնին եւ

մտաւոր լառաջդիմութեան միօրինակ նախանձախնդիր ըլլալով, այն հասուն միտքերէն էր, որ ոչ կրօնը յառաջդիմութեան վնասակար կը կարծէ ոչ ալ յառաջդիմութիւնը՝ կրօնին. ասով՝ երկու հակառակ կարծիքներու մէջ, երկուքին ալ դէմ մաքառելու պարտաւորած էր: Մենք ալ կը վկայենք. իր փառքին համար արիարար կոռեւցաւ մինչեւ վերջին կէտը, տգիտութեան եւ յետագէմ կարծիքներու դէմ. և զո՞հ սրտով ըսենք, ի պատիւ յառաջդիմութեան փաստին, յաղթանակով դուրս ելաւ մտաց տաժանելի պայքարէն, եւ որ աւելի մեծն է, անբիծ եւ անգատապարտ:

Ահա՛ առաքինի կեանք մը, երբ մարդ մը ասանկ ապրեցաւ այս աշխարհիս վրայ, երբ ամէնուն սէրը այնչափ հեռին տարաւ, երբ այնքան ծառայութիւններ մատուց իր համայնքին, երբ ուրիշին օգտակար ըլլալու առիթը երբեք ձեռքէ չփախցնելով՝ զանի միայն ունեցաւ ճշմարիտ բերկրութիւն իր տառապեալ կենցաղին մէջ, եւ երբ ասանկ առաքինի վարձովը բարի օրինակ եղաւ ամէնուն, անի իր առ մարդկութիւնն եւ առ Աստուած ունեցած պարտքերը եւել եւելօք հատուց. պաշտօն մ'ունէր աշխարհիս վրայ, այն պաշտօնը արժանապէս վարեց, մարդոց յիշատակութեանն ու Աստուծո վարձատրութեանը արժանի է անկէ ետքը: Ուստի Աստուած ալ ուզեց կնքել տարածամ' իր կեանքը . . . : Այլ չէ անի մեր մէջ: Ծշմարիտ քրիստոնէի կեանքովն ապրեցաւ, ուղղափառ քրիստոնէի մահովը մեռաւ: Հողը ծածկեց թէպէտ զանոր սիրտն անկեղծ, բայց սլացաւ հոգին յերկին առնել: Քրիստոսէ արդարներու պսակն

անթառամ . . . : Մեղի ուրիշ բան չմնար հիմա բնելու, բայց եթէ աշխատիլ անոր առաքինութեանցը հետեւելու, անոր պէս ընկերասէր, մարդասէր ըլլալու, զի առնցմով կ'ըլլայ ճշմարիտ աստուածասիրութիւն, որ է միակ իսկական արժանիք յայս ըստորինս եւ պսակ անկապուտ:

Գ. Ս. Օ.

1 Օգոստոս 1856, Իւսկիւտար

Մ Ր Յ Ո Ւ Մ Ը

(Ն Ո Ր Ա Վ Է Պ)

Հիմակ որ վերջին այցելուին քայլերուն շուրջը աստիճանաբար կը մարէր սանդուղներուն վրայ, Տիկին Ալիս Թ. . . առանց լոյս վառելու կը մնար կէս մութին մէջ ու ընդարմացած՝ իրեն շալլուած գովեստներէն եւ խնկուած համակրանքներէն կ'երազէր աշխատանքին մէջ. Ինքը այն կին նկարիչներէն մէկն եւ զած էր որ բնագոյմ մը կարծես կ'զգան ամբոխին տկարութիւնները եւ ըստ այնմ կը փայփային անոր ճաշակը օրը օրին ձկնով ժողովրդին պահանջումներուն. ասոր համար էր որ առանց վերապահումի կը սիրուէր եւ իր պատկերները ձեռքէ ձեռք կը խլէին ու իր ամենէն անիմաստ գործերուն մէջ իսկ կը ջանային գտնել իրեն վերագրուած արուեստագիտական քմահաճ եւ շատ խորին ներշնչումներու կնիքը:

Տիկին Թ. . . Բարիդի յեղյեղուկ ամբոխին շփացած տղան էր, ու կանոցի տարօրինակ ճարտարութեամբ մը կրցած էր տարիներու ընթացքին մէջէն վառ պահել իրեն համար եղած խանդավառումը որովհետեւ ամէն օր թափանցելով ժողո-

«ՄԱՂԻԿ» ԹԵՐԹՅՈՒՆԸ (5)

Է. Ճ. ՀԱՐՏԻ

ՀՈՋԱԿԱՒՈՐ ՄԱՐԴՈՅ
ՍԻՐԱՅԻՆ ԱՐԿԱՄՆԵՐԸ

ԳԱՐՁԵԱԼ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ

ԵՒ ԻՐԵՆՅ ՍԵՐԵՐԸ

Հայնէ սովոր էր իր կինը ծեծել, բայց ո՛չ «ածուխ փոխադրող» մարդու մը բրտութեամբ, ինչպէս զուարթարանօրէն ըսած է իր բարեկամը՝ Վէյլը: Բանաստեղծը կ'ըսէր Վէյլին. «Պէտք է նուրէն կին ծեծեմ» և ընդհանրապէս երկուսը թի օրերը կը ծեծէր զայն: Մեծին արարողութիւնը աւելի ծեծաղելի է քան թէ ողբալի: Հայնէ կը մտնէր կնոջը սենեակը, վարագոյրները կը գոցէր և իր խեղճուկ ձեռքերովը հարուածներ կուտար Մաթիլտի ուսին, ըսելով. «Ասիկա այն ինչ յանցանքիդ պատիժն է»: Մաթիլտ, թէպէտ Հայնէէն շատ աւելի ուժով էր, բայց թող կուտար որ ամուսինին բարկութիւնը իջնէ այդ հարուածներով, և միեւնոյն ատեն կը պոռար:

— Երբեք տեսեր ես որ մարդ մը իր կինը ծեծէ. օգնութեան հասիր Վէյլը, դուռն քու կնիք չես ծեծեր:

Ասոր վրայ Հայնէ ծիծաղելով կը փոխէր:

բայց Մաթիլտ ետեւէն հասնելով գետինը կը պառկեցնէր լոյս և ոտքէն կը քաշէր գորգին վրայէն:

Աւելի սիրոււորք քան թէ ծեծկուուք:

Ռոսին՝ Զրանայի դասական մեծ բանաստեղծը կրօնական դաստիարակութիւն մը առած էր, այնպէս որ երբ իր թատերագիր իր համբաւը ամէն կողմ տարածուեցաւ, միտքը դրաւ որ ա'լ թատերախաղ չգրէ, որովհետեւ ատենը կը փառսէին իրեն:

Այս որոշումը տալէ զատ միտքը դրաւ նաեւ Դարգէօ միաբանութեան խտամբեր կարգին մէջ մտնել. բայց իր խոստովանհայրը իրմէ աւելի բանիմաց մարդ մը ըլլալով, խորհուրդ տուաւ որ ամուսնանայ լուրջ կնոջ մը հետ. այն ատեն, ըստաւ, ընտանեկան հոգերը թող չպիտի տան որ պատահի այն բանը, որմէ կը վախար Ռոսին ամէնէն աւելի, այսինքն թէ այլեւս ոտանաւոր չպիտի գրէր:

Ռոսին իբր կին ընտրեց բարի ընտանեքէ սեւրած աղջիկ մը, որ գեղեցիկ չէր սակայն. այդ կինը ամէն կերպով յաջողեցաւ խեղդել դրական փառքի համար Ռոսինի տաճած փափաքները և ցոյց տուաւ գրական ունայնասիրութեան անցողականութիւնը:

Ռոսինի կինը ո՛չ տեսած էր իր ամուսնոյն թատերախաղերուն ներկայացումը, ոչ զանոնք կարգացած էր, ոչ ալ փափաքած էր կարգաւար-

այն ողբերգութիւնները, որոնք տիեզերական համբաւ մը շահեցուցած էին Ռոսինի. միայն անոնցմէ մէկ քանիին անունները սորված էր խօսակցութեանց տալիս:

Այդ կինը, որքան հաշակի, այնքան ալ հաւրտութեան չէր ցանկար. օր մը երբ Ռոսին կը վերադառնար Վէրսայի արքայական պալատէն, ձեռքը բռնած 1000 Քրանտական ոսկի պարունակող քսակ մը, զոր Լուդովիկոս Ժ.Վ. տուած էր, աճապարանքով գնաց գրկել իր կնիք և ցոյց տուաւ քսակը: Բայց կինը փոխանակ խեղակցելու, և առանց նայելու քսակին վրայ, տխուր կերպով մը ըսաւ.

— Քիտե՛ս թէ մեր տղաքը երկու օրէ ի վեր դասերնին չէն սորվեր:

— Ասոր վրայ ուրիշ ատեն կը խօսինք, պուռաց բանաստեղծը. հիմա ի՞նչ արժանաւոր խոսք:

Բայց կինը յամուեցաւ մնալ իր տխրութեան մէջ և պնդեց որ պէտք է անմիջապէս պատժել տղաքը: Այս տարօրինակ տեսարանին ներկայ էր նաեւ Պուալո, որ հոն հոն կ'երթար բացառանշուով. — «Ի՞նչ անդադարութիւն. կարելի՞ բան է որ հազար լուինոց քսակ մը արժանի չըլլայ խորհրդածութեան»:

Այս սոցիական անտարբերութեան պատճառ աւելի պէտք էր վերադառնալ Տիկին Ռոսինի կարճամտութեան քան թէ խելացութեան. տղօթաբեր և զաւակ, այս երկու բաները միայն կը հետաքրքրէին այս բարի կինը:

վրդին հաւաքական ըղձանքներուն ամէն օր անոր ծառայած էր. ինչ փոյթ թէ ալ օրուան գործը երէկուան ներհակն ըլլար:

Ճիշդ այս պատճառով էր թերեւս որ պատին վրայ իրարու քով չարուած պատկերները — իր լաւագոյն համարած պատկերները — միւզէի մը երեւոյթը կուտային իր աշխատանոցին, այնքան զանազան ձգտումներով արտադրուած էին անոնք:

Ինքը բոլորովին թելագրուած իրեն եղած խնկարկուսներէն ջերմապէս կր հաւատար իր գործին ընկերական բարձր կարեւորութեան: Գլուխը բարձին կրու թընցուցած՝ վստահութեամբ կը նայէր պատկերներուն մասնաւորապէս կը դիտէր նկար մը՝ որ իրեն առաջին յաջողութիւնը պարգեւած էր:

Կակաչներու սլացիկ տրցակի մը մէջ ջէն, որոնք իրենց արիւնոտ բաժակը կը հակէին զէպ ի վար, աղջիկ մը ճերմակներ հագած կեցած էր. չըզգեստը իր պրլուսող ծալքերուն մէջ սրունքները սեղմելով կը տարածուէր մէկէն գետինը բացկանալ զալարիներու վրայ, ուր ասդին անդին զեղին ծաղիկներ համաշափական կարգով մը կը շարուէին: Գետինը կը քարձրանար մինչեւ հորիզոնը եւ աղկանը ոսկեգոյն աչքերն ալ զեղին ծաղիկներ կը թուէին: Անկապաշտ գրականութեան բողբոջումին մէջ այս պատկերը ցնորական խանդավառում մը պատճառած էր երիտասարդներուն, որոնք իրենց մտքին խուսափող հեռանկարները ճշգրտած կարծեր էին տեսնել այդ նկարին մէջ. — Ճերմակ աղջիկը ոսկիէ նայուածքով կակաչներու բոցավառ երանգէն շառագոյնած — Ու կր յիշէր բոլորովին այդ օրս:

Ռոսին իր ամուսնական կեանքին մէջ խօստովանոր ըսածին պէս ունեցաւ ընտանեկան ծանր վիշտեր. երբ իր զուակները հիւանդանոցին, զրգուելով կը գոչէր երբեմն. «Ինչու ինքզինքս այս նեղութեանց տակ դիմ. ինչու Շարդէօ միարմուկեան տեղում չեղաւ»: Այսուհանդերձ Ռոսին սքանչելի հայր մը եղաւ և իր բացակայութեան միջոցին միշտ կը գրէր անոնց, ոչ միայն հօր մը, այլ խելացի բարեկամի մը պէս:

* * *

Պրըչ անուն Անգլո-Տի մը, որ մեծ հարստութեան տէր էր, իր երիտասարդութիւնը անցնելէն ետք սիրահարեցաւ Լամարգինի, պարզապէս կարգալով անոր Méditations: Քիչ մը ատեն Պրըչ իր սերը սնոյց գաղանապէս, բայց ի վերջոյ իմանալով որ Լամարգինի նիւթական նեղ կացութեան մէջ կը գտնուէր, նամակ մը գրեց անոր և իր բոլոր հարստութիւնը անոր նուիրելով առաջադրեց: Լամարգինի ազգուելով վէհանձնութեան այս ապացոյցէն և ենթադրելով որ ատոր պատճառը իրեն նկատմամբ ցոյց տրուած նախապատուութիւն մը միայն կրնար ըլլալ, անմիջապէս կնուեան խնդրեց Պրըչը և ամուսնացաւ:

Կը պատմուի թէ երբ Աբարթոն բանաստեղծը ամուսնացաւ Ֆրանսուա Ծօլիէի հետ, նոստարը հարցուց թէ հարսը ինչ օժիտ ունի. Աբարթոն մէջ մտնելով պատասխանեց. «Երկու մեծ աչքեր, զեղեցիկ դէմք մը, զոյգ մը սիրուն ձեռքեր և առատ սրամտութիւն»: Նոստարը երբ այս

ուսն անպատում երջանկութիւնը երբ ինքն ալ գեռ երիտասարդ կին գինովութիւնը ունեցած էր իր անուշը ամէնուն շրթունքին վրայ գուշակելու այն սրահին մէջ իսկ, ուր ամուսինին մէկ պատկերը՝ կորովի եւ անկեղծ toucheբով շինուած դիմանկար մը մինակը կը տփգունէր ապակեայ ձեղունէն ազատօրէն խուժող լոյսին մէջ:

Որովհետեւ իր ամուսինն ալ Պարոն Ժաք նկարիչ էր. մին այն որոշ անձնականութիւն մը ունեցող արուեստագէտ անքէն որոնց ձեռքը կը դանդաղնայ կտաւին վրայ, գիտակից բացարձակ գեղեցկութեան զփուարութեան, միշտ զփոփոխելով գործէն բաց յամառող զիրենք տաքնապող խտէլին ետեւէն:

Այդ օրէն այր ու կին զգացած էին թէ իրենց մէջ արահետ մը փորուած էր. այլ եւս իրենց մտերմական յարաբերութիւնները դադրած էին բոլորովին եւ իրարու համար երկու մրցակից արուեստագէտներու վերաբերումը ունէին միայն մէկը վիրաւորուած իր զէպի գեղեցկութիւնը ըրած աւժանաղին ջանքերուն մէջ չհասկցուած ըլլալուն եւ միւսը յափաքած իրեն տաղանդին շոյալուած գովասանքներէն:

Մութը ալ աւելի կը ծանրանար սրահին մէջ եւ դուռըրը ծածկող կապերտնեւրէն մինչեւ ամենափոքր bibelotները իրենց շուքերը կ'երկարէին հոն. պատկերները կէս մը չպարուած ստուերներէն իրենց ամէնէն փայլուն գոյները միայն կը կարկառէին որոնք իրարու միացած ցոյտուն երանգներու անխմաստ խառնուրդ մը կը կազմէին ամբողջ աշխատանոցին տալով երանգապնակի մը տպաւորութիւնը: Տիւկին Այիս Թ. . . կը խորհէր հիմա իր

անգամ՝ բանաստեղծին հարցուց թէ ինչ կալուած կը թողուր իր կնոջ, սա միակ պատասխանը ստացաւ. «Ամուսնութիւն»:

Ետեւր Այլէն Բօ անխոհեմ արարք մը գործած եղաւ. 1836ին ամուսնանալով իր ազգական նուհիններէն մէկուն հետ, պարզապէս անոր համար որ ան թոքախտաւոր էր. միւս կողմէ աղջիկն ալ՝ Վերձինիկա նուազ անխոհեմ չէր. քանի որ իր ամուսին կ'ընդունէր անձ մը որ ծոյլ էր և մտաղբի: Այս անպատու պայմաններուն տակ կրնաքուած միւսութիւն մը բնականաբար երջանիկ չէր կրնար ըլլալ. ընդհակառակը հիւանդութիւն և ծայրայեղ աղքատութիւն ամէն կողմէ անպատուութեամբ ներս մտան իրենց տունէն, և Վերձինիկա ամուսնութեան տանեւէկ տարի ետք մեռաւ: Իր սիրելին մահը վերջին առիթն եղաւ, որ Բոյի թելադրեց Ulalumeի նիւթը — իր մահերգ ներուն ամէնէն ներդաշնակը և մեղամարձաբոր:

* * *

Ուօրտուօրթ, երբ իմացաւ որ Պրատէինի պիտի ամուսնանայ Օր. Պառէթ՝ բանաստեղծուհիին հետ, ըսաւ.

— Կը յուսամ որ զերար պիտի հասկնան:

Այս խօսքը ակնարկութիւն մըն էր Պրատէինի լիքթութեամբներուն միջութեան:

Օր. Պառէթ՝ Տիւկին Պրատէինի ըլլալով վրստասարար կը կարծէր թէ իր ամուսինը հասկցած էր, քանի որ բարեկամի մը սապէս կը գրէր.

«Ոչ ոք ամուսինն կը հասկնայ ճշգրտօրէն ի

ամուսնութեան առաջին տարիներուն, իր բոլոր արկածալից պարագաներովը. Նորս մանտացի աղնուական ընտանիքի մը միակ աղջիկը՝ բուն սիրով մը յարած էր հրեայ արուեստագէտին. ու կը խորհէր այն զփուարութիւններուն որոնց ձեռք ձեռքի զիմադրած էին, կը խորհէր իր ծնողքին յամառ մերժումին ու մօրը մենաւորիկ մահուանը աններող ոգիովը դառնացած: Գրեթէ ազգատ Բարիդ հասած էին եւ իր ամուսինը զփուար աշխատութիւններով ջանացած էր քիչիկ քիչ իր աղնուական կնոջը հայթայթել այն դիւրին եւ պերճ կեանքը որուն իրաւունք ունէր եւ ուրիշ զրկուած էր կամովին իր պատճառով: Ու այն ատենը երջանիկ էին երկուքն ալ:

Փովի աշխատանոցին մէջ ամուսնոյն քայլերը՝ հետզհետէ շտապող զինքը մէկէն արթնցուցին իր յիշատակներէն:

Այսպէս ամբողջ օրը երբ կ'ընէր ասդին իր բաղմամբիւ հիւրերը կ'ընդունէր Ժաք համար առանձնութեան մէջ՝ դատապարտուած առիւծի մը նման կը դեղերէր իր արհեստանոցին մէջ:

Այդ քայլերուն ցաւագին ճոխնը յըզուկուած տախտակամածին վրայ խղճի խայտ թի մը պէս թունաւորած էր Տիւկին Այիսի ընդունելութեան օրը — ամբողջ շաբաթը այնքան անհամբերութեամբ սպասուած — բայց կը խորհէր թէ ինչո՞վ ինքը յանցաւոր էր. ինքն ինչ կրնար ընել երբ ամէն այցելու միւսնոյն պայմանադրական խօսքը կը կրկնէին զինքը թողած պահուն:

— «Տիւկին, շատ կը փափաքէի ձեր ամուսնոյն այցելել, բայց ժամանակը դիւրաւ անցաւ ձեր քովը. յաջորդ շաբթու կրկին հաճոյքը կ'ունենանք ձեր եւ Պ. Ժաքի նոր գործերը տեսնելու»:

բաց առեալ եւ, որ անոր մէջն եմ և կը լսեմ անոր շնորհակցութիւնը»:

Երբ այս երկու բանաստեղծներուն միութիւնը կատարուեցաւ, ամէն ոք գէշ գուշակութիւններ ընել սկսաւ. քանի որ անխոհեմ գործ մըն է բանաստեղծի մը հետ ամուսնանալը, ուրեմն որքան աւելի մեծ ռիսկ մը պիտի ըլլար երկու բանաստեղծներուն միութիւնը. բայց ամէն ակնկալութիւն ի գերեւ ելաւ: Պրատէինի այնքան երջանիկ եղաւ իր կնոջ հետ, որ երբ երկար բացակայութենէ մը ետք Լոստոն դարձաւ, անմիջապէս գնաց այն եկեղեցին, ուր իրենք գաղանապէս պատկուած էին, և համբուրեց եկեղեցին քաւերը: Օր. Պառէթ մինչեւ իր ամուսնութիւնը սոյնինքն մինչեւ երեսուն և հինգ տարեկան, տկաւ բակազմ աղջիկ մըն էր, իր «բաղմոցին և լուսութեան» բանաստեղծութեամբ «մութ սենեակի» մը մէջ, բայց ամուսնական հագեղոյժ երկանութիւնը անոր կեանք տուաւ:

Ըսուած է թէ Անգլիոյ զգրական բոլոր մեծ գէւքերուն մէջ, որոնք ԺԹ դարու վերջին կիսուն ապրեցան, Լորտ Թէնիսթըն ամէնէն երջանիկը եղած է իր ամուսնական կեանքին մէջ: Արդարեւ Թէնիսթընի ամուսնական կեցացար հըրճուանքի և հնչողութեան մէջ անցուած օրերու շարք մը եղած է:

Թարգմ. Լ. Ք.

Յ Ա Ջ Ո Ղ Դ Թ Ի Ի Ո Վ

ՆԱՍՐԻՉՆԵՐԸ ԵՒ ԽՐԵՆՑ ՍԼԵՐԸ

Մոլթը կը ստուգարանար հետզհետէ եւ տանը միւս յարկաբաժիններուն մէջ ձայնները կը դադրէին. Բարիզի հեռաւոր թաղերու յատուկ գաղտնապահ լուսթիւն մը կ'ընդհատէր կեանքը փողոցին մէջ. երբեմն հեռուէն կառքի մը թաւալումը խուլօրէն կ'որոտար եւ միշտ Տիկին Ալիս կը լսէր քովի աշխատանոցին մէջ ամուսնոյն քայլերը հետզհետէ քաշքշուղ, գրեթէ պարտասած մինչեւ որ կը դադրէր անիկա յանկարծ թոյլ ազմուկի մը մէջ մարմինի մը անկուսին տպաւորութիւնը տալով:

Սակայն իրենց բոլոր ծանօթները եւ բարեկամները կատարելապէս երջանիկ ամուսնիներ կը կտրծէին զիրենք. կ'ենթադրէին թէ զիրար լաւ հասկնալու, գրեթէ զիրար ամբողջացնելու էին անոնք. միեւնոյն արուեստին աշխատող կրնային իրարու օգնել եւ փոխադարձ խորհուրդներ տալ. Բայց միշտ Տիկին Ալիսի անձնաւորութիւնն էր որ կը ցայտէր ուժգնակի աշայէս խորհուրդներու մտքին մէջ: Ժազ երկրորդական դեր մը կ'առնէր միշտ կնոջ փառքին մէջ նսեմացած այն աստիճան որ շատերը — առանց գիտնալու որ զրեթէ մահացող հարուած մը կուտային խեղճ արուեստագէտին — Պարոն Թ. . . կ'անուանէին Ժաքը (կնոջը հրապարակային անունը), մինչդեռ մէկուն միտքէն չէր անցնէր այլեւս Տիկին Ժազ անուանել իր կինը:

Երբ Տիկին Ալիս ուզած էր նկարչութեամբ զբաղիլ, Ժազ սկիզբը քիչ կարեւորութիւն տուած էր ասոր: Նիւթական հոգեբով բեռնաւորուած տարիները անցեր էին օրուան մէջ մէկ երկու ժամ տրամազրելով միայն իր սիրելի արուեստով զբաղելու եւ մեծապէս ունենալով ճշմարիտ գեղեցկութեան զգայնութիւնը: Իր երիտասարդ տարիները անցուցած էր դառնութեան եւ զրկումի մէջ հազիւ միսթարուած իր կնոջը համար այդ դեբադոյն զոհողութիւնը ընելու դադաւիարէն:

Բոլոր այն արուեստագէտներուն պէս, որ իրենց մէջ կ'ըզան արտադրելու կարողութիւնը բայց կ'արգիլուին ո եւ է պատճառներով սրտնեղ եւ ջղուտ՝ Ժաք միշտ զգուհեղած էր իր գործերէն. գոյները գոյներուն վրայ կը բարդուէին. կտանները հազիւ սկսուած մէկ կողմ կը ձգուէին. ամէն օր լաւագոյնը ընելու տենչանքովը խանդավառ, ամէն իրիկուն անբաւական ջանքերու գիտակցութեամբը յուսահատ: Իր մօտէնները յարատեւ յոգնութիւններու չղիմանալով զինքը կը լքէին մինչեւ որ մէկ գործը չլմնցած նիւթական հոգեբով կը զիզուէին արդէն եւ Ժաք վերաւոր սրտով կը ձգէր իր աշխատանոցը ժամանակի մը համար: Բոլոր այս դժուարութեանց մէջէն կը զգար սակայն իր անհատականութեան կորովը միշտ անալլալ եւ ամէն կարգի արգելքներու ճակատելու

պատրաստ: Իր գլխաւոր տկարութիւնը այն ուժգին ցուս էր երբ ամէն անգամ իր ընկերներէն մէկուն յաջողութիւնը կը լսէր: Բացարձակ ամէն կարգի զգացումներու մէջ իր սեմական հոգիին յատուկ ծայրայեղութեամբ կը տառապէր, երբ կը տեսնէր ուրիշները յաջողութեան ամէն պայմաններով շրջապատուած մինչ ինքը միեւնորիկ անմատչելի խեղալիս զիմաց երբ իր հոգեոյն մէջ կը զգար սակայն այն նուիրական հրաշքը, որով վարպետները կըրցած են արտադրել իրենց զուլիս գործոցները:

Այս պայմաններուն մէջ էր որ յաջողած էր վերջացնել իր բարեկամներէն մէկուն գիտնակարը եւ զայն ընդունիլ տալ Սալօնը. նոյն տարին իր կինն ալ կը ցուցադրէր եւ մէկ անգամէն կը ստանար այն համարաւ որ իր տանը մէջ իսկ տառապանքի աղբիւր մը պիտի դառնար իրեն: Տիկին Ալիս Թ. . . չար կին չէր բայց այս անսպասելի յաջողութիւնը զինքը այնպէս մը գինովցուց որ միանգամ ընդ միշտ հաւատաց իր գերազանցութեանը. եթէ փափկութիւնը ունեցաւ զայն զգացնելու Ժաքին որուն նախանձոտ ուղին կը ճանչնար միւս կողմէ կամաց կամաց տարուեցաւ տեսակ մը զգուշաւորութիւններու, զրեթէ պաշտպանութեան. իր խորհուրդները նախ համոզիչ հետզհետէ տիրական դարձան:

— Սիրելիս, ինչպէս կ'ուզես որ ժողովուրդը հաւնի աս աչքերուն. կարծես թէ Ոֆէնքսի աչքեր են. իրաւ որ սարսուռ կուտան ինծի, երբեք ասանկ աչքեր տեսած ես մարդու մը վրայ:

Ժաք կը ժպտէր. քանի՜ զիշերներ այդ աչքերը յանախած էին զինքը. այդ աչքերը որոնց մէջ անկարելիին տենջանքը կար, չտեսնուած բաներուն կարօտը, աչքեր որոնք անյատակ անդունդի մը խորութիւնը ունէին եւ ուրիշներ՝ քողարկուած անպատում վրդովմունքով. այսպէս ամբողջ օր մը աչքեր նկարած էր կտաւի մը վրայ մինչեւ որ զգեստնուած սպառուսէ, հոգիով եւ մարմնով յոգնած երկնցած էր տիւանին վրայ:

— Ա՛խ եթէ այս աչքերէն զոյգ մը կարենայի գամել զէմքի մը վրայ . . .

Կինը արհամարհանքով ուսերը թօթուած էր: Պատին վրայ այդ անօրինակ աչքերուն քով իր պատկերները կը ժրպտէին քրիզանդէմներ. եւ կիսադէմք մը, ու պուրակներ ջուրի մը եղերքը, ոսկեզօծ վերջալոյսներ էկանթիւններու դաշտի մը ետեւէն, վերջապէս սովորական réper-toire կին նկարչներուն: Երբեմն անրեկճելի թուութեան մը ջլատուած ժամերով կը մնար տիւանին վրայ եւ կը դիտէր իր կինը որ միշտ հաւասար թափով կ'աշխատէր. գոյները իր վրձիններէն կը հօսէին խաղաղ ջուրի միօրինակութեամբ ու Ժաք յանկարծական բաղձանքներ կ'ուսննար այդ առանց երկունքի արտադրելու կարողութեան, մինչ իր մէջը կը զգար

յղացած գաղափարներուն կապկպութիւն եւ շատ անգամ վիժէր:

Իր չարտագրած գործերուն վրայ կուշար ինչպէս կուշան կորուսած զաւակներու վրայ ու խորհելով մտադրած եւ չգործադրած գործերուն՝ կ'ըսէր ինքնիրեն.

— Ա՛խ, եթէ կարելի եղած ըլլար ինծի անիկա նկարել, յաջողութիւնս անտարակուսելի է:

Այսպիսի բուռն յուզումներ մէջ էր որ օր մը թողուց աշխատանոցը ուր իր կնոջը հետ կ'աշխատէր եւ քովը ուրիշ մը վարձեց. հոն մերկ սրահին մէջ սեւ chevaletին զիմաց կ'աշխատէր: Իր կնոջը համարաւ օր օրի աւելի որոշ զինքը կը զալարէին նախանձի ցաւով. ծանօթները զինքը կը շնորհաւորէին իր Տիկինին գործերուն համար եւ կը սկսէին նոյն իսկ մոռնալ թէ ինքն ալ նկարիչ էր: Եթէ նախ ներքնապէս ամօթ զգաց իր կինը նախանձելուն, միւս կողմէ ամէն օր խայթթուած այդ գաղափարէն՝ վարժուեցաւ իր կնոջ մէջ զինքը ամէնէն աւելի մոռցնել տուող տարրը տեսնելու. ուրիշներէն տկար առթիւթ մը նկատուելով տարտամօրէն վարանիլ սկսաւ իր անհատականութեանը վրայ:

Եւ ասիկա ամէնէն դառն ժամերը եւ զան սեւ chevaletին առաջըն, որ խաչելու թեան մը պէս կը ցցուէր մերկ սրահին մէջ, ըմբոստացումներ կ'ուսննար եւ անձնասպանի համակերպումներու ասոնց մէջ կը բարձրանար մղձաւանջի մը նման իր կնոջը պատկերը. տակաւ առ տակաւ անոր երեւոյթը իրեն անհանդուրժելի կը դառնար եւ անոր ձայնն իսկ զինքը կը կատղեցնէր:

Այսպէսով է որ այդ ու կին որ զիրար կը պաշտէին տոնն մը, ներքնապէս մահացու թշնամիներ դարձան: Լոկեային կը ճաշէին, զգուշանալով զրեթէ իրարու հետ խօսելու, եւ մէկտեղ ընկերութեանց մէջ չէին երեւեր ըսաւ:

Ընդունելութեան օրերը Ժաք կը փակուէր իր սրահը եւ անձկալի անհամբերութեամբ կը տատանէր տղայական յոսսերու մէջ:

— Ինծի ալ պիտի գան:

Բայց այցելուները ամէն անգամ մէկիկ մէկիկ կը մեկնէին առանց իր դուռը զարնելու եւ գիշերը խնդ փափաքներ կ'ուսննար ամբողջ ունեցածը այրելու եւ հեռանալու: Երկրորդ անգամ սալօնէն մերժուեցաւ չվերջացած գործ մը ներկայացնելուն համար, ու այս անգամ արուածը այնքան ուժով եղաւ որ սրտմտած հեռացաւ Բարիզէն:

Քիչ ատեն անցած էր այդ մեկնումին վրայ երբ իմացուեցաւ Տիկին Ալիսի ամուսնունքը մահ: Ամերիկայի մէջ: Այդ միջոցին Բարիզի թերթերը գովասանքներով կը դրուատէին Տիկին Ալիսի նոր ցուցադրած պատկերները. եւ օտար թերթեր կ'արտասպէին զանոնք. իր փառքին apogéeին մէջ էր երբ եկան իրմէ մանրամասնութիւններ հարցնելու Ժաքի կեանքին վրայ, չահեկան՝ Ժողովրդին համար, Տիկին Ալիսի ամուսնին ըլլալուն. իր տուած զանազան տեղեկութիւններուն մէջ Ժաքի կինը մոռցաւ հաղորդելու թէ անիկա արուեստագէտ մըն էր:

Նոր Գիշեր

ՕՏԱՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՔ

STUDIES IN CONTEMPORARY BIOGRAPHY

Անգլիացի ծանոթ երեսփոխան Մր. Ճէյմս Պրայս, որ որքան իր քաղաքական գործունեությունում նշանակալից էր, այնքան ալ անուանի մատենագիր մըն է *The Holy Roman Empire-ը, The American Commonwealth-ը* եւ ուրիշ հատորներով, վերջերս հրատարակեց յամսագրակալից Գեմքերու կենսագրութիւնները:

Իր այս նոր գործին մէջ Մր. Պրայս կը խօսի ամէնէն ուշադրաւ անձնաւորութեանց վրայ, որոնց հետ սերտ յարաբերութիւններ ունեցած է: Շահեկան է մանաւանդ հատորին այն մասը, ուր Պրայս հետաքրքրաշարժ յայտնութիւններ կ'ընէ այդ անուանի անձնաւորութեանց ներքին կեանքէն, պատմելով զանազան մանրամասնութիւններ, անտիպ անցքեր, ևն.:

Այս համառոտ գրախօսականին մէջ զանց պիտի ընենք գիրքին այն կէտերը, ուր խօսուած է աստուածաբան Սթենլիի, Բոգորգսընի եւ Սթիւի, կարգինալ Մէնինկի, վիսլագիր Թրոյօրի եւ Պրիմէն ու Վրին պատմաբաններուն վրայ: Այս անձնաւորութիւնները, որքան որ նշանակաւոր մարդիկ են ամէն Անգլիացիի համար, քայքայ հայ ընթերցողներուն այնքան ծանօթ չ'ըլլալով նկատի պիտի առնենք հատորին երկու գլուխները միայն՝ Ուիլեմ Կլէտտընը եւ Տիւրայէլին:

Տիւրայէլի, ծագումով հրեայ էր, իսրայէլացի մը՝ իր անունին նման: Այս մարդը, որ ոչ հարուստ էր ոչ քրիստոնէայ եւ ոչ ալ ազնուական սերունդի զաւակ, յաջողեցաւ անգլիական կայսրութեան մէջ փառաւոր գիրքի մը տիրանալ, իր քաղաքական սկզբունքը կայսերական նութիւնն էր (imperialism), այս սկզբունքը որ երեսուն տարիներէ ի վեր հիմնուած է արդէն, Անգլիոյ քաղաքական ատենաբաններէն շատերուն շուրջը սպառած է, առանց վերջնական յոժուումը տալու խնդրոյն: Ճէյմս Պրայս Տիւրայէլի անորինակ յառաջդիմութիւնը եւ Անգլիոյ ազնուապետական կուսակցութեան պարզութիւնը զանալը պարզապէս զիպուածի եւ պարագաներուն կը վերագրէ, քանի որ երբ Տիւրայէլի գեռնոր կը յարէր Անգլիոյ պահպանողական կուսակցութեան, կարող անհատներ չկային իրեն ձեռնառութիւն ընող: Տիւրայէլի ճարտար խօսող մըն ալ էր, ինչ որ պզտիկ թերութիւն մը չէ անգլիացի քաղաքական մարդու մը համար. ասոնց հակառակ, ինչպէս կը վկայէ Պրայս, Տիւրայէլի հեզնող, փա-

ռասէր եւ անխիղճ էր: Իր նկարագիրը աւելի ազդեցող կողմեր ալ ունէր սակայն, քանի որ կայսերականութեան այդ մեծ ջատագովը աղէկ կամ գէշ ամէն միջոց կը բանեցնէր իր նպատակին հասնելու համար:

Պրայսի գիրքը կարգացող մը այնքան գէշ բաներ կը լսէ Տիւրայէլի վրայ, որ կը մոռնայ այն համակրութիւնն ալ զոր ցարդ Անգլիացիները կը տածեն անոր յաշտակին եւ կը յարգեն զայն՝ իր խորհող մտքի տէր, ազնուականութեամբ լեցուն եւ տոհմային ոգի կրող անձ մը:

Կլէտտըն՝ Տիւրայէլի քաղաքական ուղղութեան կատարի հակառակորդ մըն էր. ինչպէս ամէն մարդ, որ գործունեութեան ու եւ չ'ըլլանակի մէջ նշանակելի հանդիսանալով բարեկամներու հետախոյնեաններ ալ կը չ'աչի, Կլէտտըն ալ ունեցաւ իր գովաբանողները, արտաքին կարգի ուղղեցութեանը վրայ հիացողները եւ անմահ ճարտարախօսութեան վրայ ապշողները, քայքայ լուր ասոնք չկրցան արգիլել որ Կլէտտըն իր համարաւին հետ խառնուած չ'տեսնէ խաբեքայի, կարճաւիտի եւ անխելք տոհմասէրի անունը:

Իր բարոյական մարդ՝ Կլէտտըն սակայն ներկայացուած է Ճէյմս Պրայսի կողմէ. — Կլէտտըն, իր անհատայն քան անգլիացի եւ կորովի էր որ իր բոլոր խօսքերը եւ գործերը կը կրէին իր անձնական զրոյշմը: Եւ սակայն, տարօրինակ քաղաքականութիւն մը ամէնէն հակասական բաներ կ'ընէր երբեմն: Հաւասարապէս ճիշդ պիտի ըլլար զայն անուանել պահպանողական մը եւ ծայրայեղական մը միանգամայն: Կլէտտըն ի բնէ ծայրայեղական ձգտումներու տէր ըլլալով, շատ անգամ ներդրութեանց ենթարկուած է, քայքայ միւս կողմէ այնքան խոհեմ, կըշտադատ եւ խորամանկ էր որ ամենք զինքը ամբաստանած են իրեն խաբեքայ:

Սովորութեանց եւ աւանդութեանց պահպանման շատ հոգածու էր Կլէտտըն, այնպէս որ յամառութեամբ կը պաշտպանէր հոմերական բանաստեղծութեանց ծագումն եւ Հին Կտակարանի գիրքերուն թուականին մասին նախկին տեսութիւնները, որոնք բնականաբար մերժուած են ժամանակակից քննադատներէն: Ասոնց փոխարէն, այնքան յանդուգն էր գործնական խնդիրներու մէջ որ, յաջողեցաւ վճռական փոփոխութիւններ մտցնել Անգլիոյ Սահմանադրութեան մէջ, Ծ. Արեւելքի մէջ անգլիական քաղաքականութեան հոսանքը բարեխառնեց, Իռլանտայի մէջ հաստատուած ուրոյն Եկեղեցի մը քայքայեց եւ նպաստեց Կործանելու ուրիշ երկու Եկեղեցիներ ալ՝ Սկոտլանդ եւ Կալէսի երկրին մէջ: Թէպէտ Կլէտտըն իր կրօնական համոզումներով աւելի մօտ էր հոմիական կաթոլիկի մը, սակայն իր կեանքին վերջին քսան տարիներուն միջոցին ինք պարագլուխեղաւ non-conformist-

ներուն եւ սկովտիացի երիցականներուն:

Խղճամիտ, լուրջ եւ անկեղծ էր. քայքայ երբեմն ճշմարտութեան այնքան հակառակ կարծիքներ կը յայտնէր որ, անգլիական բարձր դասակարգը մեծ մասամբ զայն կը նկատէր իր անձնասէր պողափարներով տողորուած անձ մը, կարող իր երկիրը եւ ամէն ինչ զոհելու սոսկ իր փառասիրութեան համար. եւ Կլէտտըն կ'ընէր ասիկա, առանց նկատի առնելու որ իր երկարատեւ կեանքին զանազան շրջաններուն մէջ միեւնոյն կերպով եւ միեւնոյն սկզբունքներով գործած էր, մերթ պաշտպանելու եւ մերթ հարուածելու համար յար եւ նման դադափարներ:

Քայքայ Պրայս շատ լաւ կը բացատրէ Անգլիոյ անուանի քաղաքացիներին այդ երկուութիւնը. այս տարբեր յատկութեանց իրարու հետ հաշտ ապրիլը կը մեկնուի սա կերպով որ Կլէտտընի մէջ երկու հակընդդէմ բնութիւններ կային. ուրիշ խօսքով, երկու մարդերու միացում մըն էր, այդ երկուքէն մին կը կրէր զգայուն սիրտ, կրքոտ եւ յախուռն բնաւորութիւն, իսկ միւսը աւելի խոհեմ եւ պահպանողական էր: Այս կերպով, երբ իր յանգեցումներ կազմակերպելու, միւս կողմէ իր խոհեմութիւնը պատճառ կ'ըլլար որ ոչ մէկուն յայտնէ զանոնք. ասոր համար էր որ Կլէտտընի կարեւոր գաղափարները զաղտնի կը մնային ամէնէն եւ երբ յանկարծ այդ գաղափարներուն իրագործումը եւ արդիւնքները կը տեսնէին, մինչեւ իսկ իր բարեկամները ափ ի բերան կը մնային: Անգլիոյ ժամանակակից պատմութիւնը մէկէ աւելի նշանակելի անցքեր ունի, որոնք շատ լաւ կը բացատրեն Կլէտտընի գործելու այս եղանակը. ան էր որ ամբողջ տասնհինգ տարի լոկ մնջիկ աշխատեցաւ իրագործելու համար այն բարեշրջութիւնը, որով ինք քորինէրուն ասպարէզէն անցաւ ազատականներուն կուսակցութեան: Յետոյ, Կլէտտըն հինգ տարի ինքնիրեն խորհեցաւ. Իռլանտայի ինքնիշխանութեան հարցին վրայ եւ անկէ ետքն էր որ home rule-ն նշանաւոր օրինագիծը ներկայացուց Երեսփոխանաց Ժողովին:

Քաղաքական ասպարէզի մէջ Կլէտտընի կատարած բոլոր գործերը ցոլացումներն էին իր կրօնական սկզբունքներուն, եւ ասոր համար էր որ ինքը ասպահար զանի հակառակեցաւ. դարձեալ, ասոր համար էր որ Գերմանիոյ հանդէպ անարգար երեւցաւ, որովհետեւ իր համոզումով Գերմանիա բնապաշտութեան հայտարարեցն էր եւ ուղղափառ կրօնքի հակառակորդ:

Կլէտտըն՝ Օքսֆորտի համալսարանէն ելլելուն պէս եկեղեցական ասպարէզի մէջ պիտի մտնէր, եթէ իր ծնողքը չ'ընդ-

գիմանային. բայց առանց կղերական մը ըլլալու անկաւ ամբողջ կեանքին մէջ կրցած է բարեպաշտութեամբ ապրիլ: Քնքը կը զգուշանար իր կրօնական զգացումներուն վրայ խօսելէ, բայց իր բոլոր ծանօթները գիտեն թէ անկաւ միշտ կրօնական համոզումներու վրայ հիմնուելով գործած է քաղաքական եւ անձնական ամէն խնդրի մէջ:

Տիրաբէլիի եւ Կլէտսդընի հակառակութիւնը լոկ քաղաքական ասպարէզի մէջ չէր, քանի որ այս երկու անձնաւորութեանց կրօնական կեանքերը հակապատկերներ էին: Կլէտսդըն ալ Տիրաբէլիի չտի փառասէր եւ իշխանասէր էր, բայց միանգամայն համոզուած էր որ բոլոր մարդկութիւնը մի միայն իր անձէն կախում չունի: Կլէտսդըն ցուցամոլութեամբ չէր յայտարարեր թէ ինքը կ'աշխատի մարդկութեան համար, այլ ինքզինք խորապէս համոզուած կը ցուցնէր թէ բարձրագոյն, գեղեցկագոյն եւ յաւիտենական զաղսփարի մը իրականացման համար կը յոգնէր:

Եւ ահա ասոր համար է որ home ruleի գաղափարը ծնողը եւ իրագործիչը ու Մ. Արեւելքի քրիստոնեաներուն պաշտպան ներկայացողը շատ աւելի մեծարելի է քան Անգլիոյ կայսերականութեան հիմնադրին կազմակերպիչը:

ԵՐԵՒԱԿ

ԿՆՈՋ ՏԱՐԱԳԻՆ ԱՅՂԹԵԼԸ

Կնոջ տարազին մէջ թեւը ամէնէն յատկանշական մասերէն մէկն է, ինչպէս նաեւ ամէնէն աւելի ենթակայ փոփոխութեանց: Ուրքա՛ն հետաքրքրական է միտք բերել թեւի բոլոր այն ձեւերը, երբեմն անհիշելի, մերթ արտառոց, որոնք դարերու ընթացքին մէջ տիրած են իւրեւ նորութիւն: Ուրեմն կ'արժէ քննական պտոյտ մը ընել կնոջական քմահաճոյքին ծնունդ տուած հագուստի ձեւերուն մէջ, որոնք միեւնոյն ատեն բարձր պատիւները կ'ըլլան իրենց դարաշրջանին:

Պարզ կամ գոհարազարդ, ժանեկաւոր կամ տանդելաւոր, կնոջ հագուստի թեւերը Ե դարէն սկսելով կրած են անհուն փոփոխութիւններ, երբեմն մեծնալով, մերթ տափակնալով, ուռնալով, դարձեալ տափակնալով. այս կերպով անոնք հետեւած կ'ըլլան նորոյթի յաւիտենական օրէնքին, որ մշտնջենաւոր վերանորոգման օրէնքն է:

Միջին Դարու մէջ թեւին երկայնութիւնը ազնուականութեան նշան կը համարուէր. կնոջ մը թեւը որքան երկար ըլլար, այնքան աւելի տոհմիկ կը նկատուէր կինը: Բայց ժամանակ անցնելով այս երկար թեւերը դարդարանքներ միայն նկատուեցան եւ չըջազգեստի մը թեւը

պէտք էր նեղ ըլլալ, այնքան նեղ՝ որ ձեռքն իսկ մէջէն անցնել կարելի չըլլար: Այն ատեն է որ հնարուեցաւ հագուած ատեն կնոջ բազուկին վրայ թեւ կարելու սովորութիւնը, որովհետեւ ուրիշ կերպ կարելի չէր նեղ թեւ կրել:

Բայց այս հագուելու ատեն կարուած նեղ թեւերը ուրիշ առաւելութիւն մըն ալ կ'ընծայէին. կինը որ ալեւս հին դարերու մէջ եղածին պէս չորս պատերուն մէջ չէր փակուեր, սկսած էր ընկերական կեանքը ապրիլ, մարմնամարզական խաղերու հանդիսատես ըլլալ. եւ հոն, խանդավառութեան վերացումին մէջ, որովհետեւ արդի կնոջ նման հովհար կամ ծաղկեփունջ մը չունէր յաղթականին նետելու, անմիջապէս թեւը կը վրցնէր եւ կը նետէր հանգիստ վարը:

Միջին Դարու մէջ Իտալիոյ մզած պատերազմները կարեւոր ազդեցութիւն մը ունեցան թեւերուն, ինչպէս ամբողջ կնոջական տարազին վրայ: Այդ շրջանին էր որ կինները սկսան շատ նրբօրէն ասեղնագործուած շապիկներ գործածել:

Մօլիէթի ժամանակակից «Թանկագին կիները» առաջին անգամ ըլլալով սալօնի կեանքը վարել սկսան: Այս միջոցին էր որ կինները աւելի խնդամոյիկ եւ չնորհալի երեւալու ջանադրութիւններ ըրին եւ ասոր բնական բերամարը սկսան հոլանի թեւերով պտըտիլ. բայց արդար ըլլանք, այս դարուն կիները կը բանային իրենց նախաբազուկը միայն, աւելի ետքերն է որ վերնաբազուկը կը մերկանայ: Հին դարերէն ի վեր առաջին անգամն էր որ կինները կը բանային իրենց թեւը դաստակէն վեր: Ալ այնուհետեւ կնոջ հագուստին թեւերը, չքեղօրէն դարդարուած մերթ ժապաւեններով, նուրբ ժանեկաներով, Ալանսոնի եւ անգլիական տանդէլներով՝ հետզհետէ կ'աճին կ'ուռնան, կը խոշորնան անդադար:

Թեւերու այս արտաքոյ կարգի ընդլայնման միջոցին էր որ Լուզովիկոս Դ-ի, որ ողջախոհ մարդ մըն էր, յայտարարեց. «Պէտք է վերջացնել այդ չափազանցութիւնները»: Այս խօսքին ազդեցութիւնը շատ մեծ եղաւ. 1665ին, Լէօբօլտ կայսեր մահուան համար պահուած սուզին առթիւ բոլոր թեւերը տափակցած էին արդէն:

Եւ ահա պղտիկ ոստումով մը կը հասնինք տասնեակութերորդ դարը. այլ եւս խնդիրը չքեղութեան վրայ չէ. պէտք է ըլլալ պաճուճագարդ, գրգռիչ եւ անդիմադրելի: Ալանսոնի, Մալինի եւ Վալանսական ժանեկաները փափկօրէն եւ առատօրէն կը պատեն կանոցի բազուկները: Զոյգ մը թեւերու համար հարիւր մէդր ժանեկակ շատ զիւրաւ կը սպառէր. Մառի Լէզինսքա թագուհին, իր բոլոր պատկերներուն մէջ կ'երեւայ իր ճոխ եւ թեթեւ թեւերով: Ուրիշ թագուհի մըն ալ, տա-

րաբխտն Մառի Անգուանէթ ցոյց կուտայ ամէնէն գեղեցիկ թեւերէն մին, որուն ընդօրինակութիւնը ցարդ կրնան ընել կիները:

Հետզհետէ աներեւոյթ կըլլան Միջին Դարու ձեւերը եւ Յունաստան ու Հռոմ կ'ըլլան նորոյթի աղբիւրներ: Եւրոպայի ներքէն սկսին ընդօրինակել անոնց հերոսի առաքինութիւնները, յետոյ անոնց բարքերն ալ նմանցնելու համար: Ֆրանսայի մէջ Directoireի շրջանին (1795 Հոկտ. 27էն 1799 Նոյմ. 9) յունական թեթեւ եւ թափանցիկ թեւերը ամբողջ բազուկը լիովին բաց կը ձգէին. «մէռլէյօզ» յորջորջուած կիները հագուստի թեւ կրելը սելով կր հասկնային հոլանի ըլլալ. եթէ երբէք կին մը փորձէր ծածկել իր թեւը, նոյն իսկ շատ թեթեւ կերպով, ատու խոստովանած կ'ըլլար թէ անշնորհ թեւ մը ունի. այս շրջանին թեւերը կը կոչուէին manche à l'hypocrite (կեղծ թեւեր). Ժող. ֆին կայսրուհին (1763—1814) իր այն պատկերին մէջ, զոր Բրիտոն թողած է, հագուստի թեւ չի կրեր:

Այս եղական ձեւը պղտիկ փոփոխութիւններով շարունակուեցաւ մինչեւ 1830. այնուհետեւ թեւերը վերսկսան ուռիլ, կնոջ տարազներուն տալով շատ յատկանշական երեւոյթ մը Ֆրանսական Restaurationի (1814—1830) եւ Լուի Ֆիլիք թագաւորին իշխանութեան միջոցին: 1848ին Ֆրանսայի մէջ թեւերը դարձեալ սկսան տափակնալ, եւ 1860ի միջոցները տակաւ մեծցան եւ ընդարձակուեցան: Գ. Հանրապետութեան օրով սքորզներու նորոյթը տիրած ըլլալով հանդերձ կիները որդեգրեցին թեւի շատ գործնական եւ ձկուն ձեւ մը:

Անկէ ի վեր, կրնանք ըսել որ մօտային հեղինակները պատմական բոլոր թեւերուն ընդհանուր մէկ տեսութիւնն ըրին. Գսան տարուան շրջանի մը մէջ կնոջ տարազները եւ մասնաւորաբար թեւերը իրենց այլազան ձեւերով քալէիտոքօքի մը արագութեամբ անցան մեր աչքերուն առջեւ: Անկարելի է ժամանակակից թեւի մը նախատիպարը չտեսնել անցեալ ժամանակներու մէջ. Ասիկա նշան մըն թէ մօր դարաշրջանի աւելի ուսումնասիրական է քան հնարչական, եւ աւելի սրամիտ ու հետաքրքրաշարժ, քան իսկապէս ստեղծիչ:

Իրենց յարատեւ շարժումին եւ երթեւեկին մէջ զրօսեցուցիչ այս թեւերը կը հետեւին արդեօք որոշ օրէնքներու: Գոնէ երկու հատ կրնանք ցոյց տալ. Առաջին. իւրաքանչիւր նորութիւն կը մղուի մինչեւ այն կէտը, ուր, այլեւս չափազանցուած վիճակի մէջ տեսնուելով անմատչելի կը դառնայ: Երկրորդ օրէնքը աւելի տարօրինակ է. մարդիկ ժամանակ անցնելով նախապէս իրենց բրտին ճիշդ հակառակ կը գործեն, ո՛չ թէ անոր համար որ տոկիկ լաւագոյնն է, կամ գեղեցկագոյնը, այլ որովհետեւ հակառակն է:

Գ.

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱԺԻՆ

ԵԿԵՂԵՑԱՊՈՏԿԱՆ ԿԱՆՈՒԱԾՈՑ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ

Պատրիարքական Շրջաբերական, լրագրական յօդուածներ, տրամաբանական դարձուածքներ բան մը չարժեքին համոզելու մեր համայնքին վարիչ մարմինները ապահովագրելու ազդեցական կալուածները որոնցմէ մէկ քանին ալ հոյ ճարակ եղան, ի վերջոյ լրագրական պաշարներու տեղի տալով ու վերջ ի վերջոյ մոռացուած թեան մատնուելով:

Եթէ թղթատեսք այս տարուան Հիւանդանոցի Ընդարձակ Օրացոյցը, կը հանդիպինք գաւառական ու ոչ-գաւառական շատ մը եկեղեցիներու անուանց: Այդ եկեղեցիները հարկաւ թէ իրենց թաղական խորհուրդները ունին, կոչուած՝ մատակարարելու եկեղեցական գոյքերը եւ սակայն հակառակը ըլլալով իրենց գոյքերնուն է որ հոգ կը տանին, բարձի թողի ընելով համայնքին շահը: Այս վարիչ մարմինները—եթէ արժան է այսպիսիներու վարիչ մարմին ըսել—կ'ըլլան եւ որ աւելին է, կը յաւակնին ըլլալ ու կանգնիլ պաշտպան եկեղեցական իրաւանց, առանց գիտնալու թէ միւսը ո՞ր կողմէն կուգայ եւ շահը ո՞ր կողմէն, կուսակցական պայքարներ, անտեղի վիճաբանութիւններ ժամանակ չեն ձգեր խեղճ արարածներու որ ուշադիր իրենց գործին նային, եթէ կարող են նայիլ, ու դրամները որ կը ստանայ եկեղեցին կամ դպրոցը կը ծախսուին գրեթէ փոճ բաներու, կարեւորագոյնը մէկ կողմ թողուելով: Խնդիրը հասութեամբ ոչ-հասութեամբ կալուածոց ապահովագրութեան վրայ է: Իբր պտուղ պատրիարքական Շրջաբերականներու, ուրախութեամբ սկսանք գիտել մէկ քանի եկեղեցիի ապահովագրութիւնները, որոնք կատարուիլ կ'սկսէին. սակայն շատ չտեսնեց այս ուրախութիւնը, որովհետեւ չուտով եկաւ անոր վերջը, ինչ որ արդէն գրեթէ առաջուց գուշակուած էր, հակառակ ապահովագրական գործակատարներուն ընծայած զանազան դիւրութիւններու, որոնցմէ ամէնէն զրականն էր վեցամսեայ կամ եռամսեայ ապահովագրին առնել, գործակատարը ինք իր գրպանէն վճարելով ապահովագրին, ամբողջ տարուան համար: Այս պայմաններու մէջ վարիչ մարմիններու գործնական ոգի մը չներկայացնելը մեզ կը թելադրէ հետեւեալ մտածումները, իրր պատճառ գործնական ոգիէ զուրկ ըլլալուն:

Գաւառներ կան, ուր լրագիր ամենեւին չերթար: Գաւառներ ալ կան, ուր թէեւ լրագիր կը ստանան, սակայն այդ տեղերը

չեն հետաքրքրուիր ապահովագրութեան խնդիրով, եւ ապահովագրութեանց մասին իրենց բովանդակ ծանօթութիւնը ստացուած թերթերու մէջ անոնց ծանուցումները կարդացած ըլլալն է: Գաւառներ ալ կան ուր կը ստանան լրագիր, գիտեն ապահովագրութեան բարիքները եւ սակայն կը տատամսին ապահովագրել եկեղեցապատկան կալուածները թէեւ իրենց գոյքերը ապահովագրած չըլլալու ամենամեծ պատճառաբանութիւնն է թէ եկեղեցւոյն պիտո՞ւն էին չ'ներեր՝ փափագածնին ի գործ դնելու:

Եւ վերջապէս կան այնպիսիներ որոնք «Աստուած տուաւ ինք թող առնէ» ի գաղափարին կը ծառայեն:

Բացատրութիւնները տալէ յետոյ մեզ ուրիշ բան չմնար ըսել, այլ սա թէ՛ դեռ շատ տգէտ ենք, վասն զի մինչդեռ այս կենսական խնդրոյն համար պէտք էր որ մեր անհրաժեշտ պէտքերէն իսկ խնայէինք, չորս հովերու խաղալիքը չըլլալու համար հրեհէի մը պահուն, հակառակը ըլլալով բոլորովին կ'անտեսենք զայն, վերջէն ըրածնուն վրայ լալու համար: Պանտրմայի հրեհը դեռ շատ նոր է, ուր քանի մը ոչ-ապահովագրուած եկեղեցապատկան կալուածներ մոխիր դարձան: Չենք ուզեր քրքրել այս խնդիրը, որովհետեւ ժամանակին թերթերն երկար բարձր թեր ու զէմ գրեցին, ի վերջոյ այսպէս լալ տեղացիներու անհոգութիւնը եկեղեցապատկան կալուածներու մասին:

Ահա այսպէսով կալուածները երեսի վրայ թողուած են իրենք իրենց, եւ խորհող չկայ թէ՛ տուժողը ո՞վ պիտի ըլլայ: Շատ մը գաւառներ, որոնց եկեղեցական պիւտճէն ալ կը ներէ ապահովագրել՝ չեն ապահովագրեր, մինչեւ որ որ մը կալուածներէն մին հոյ ճարակ չըլլայ: Այն ատեն միայն խելքերնին զուրկին գալով երկրորդ օրն իսկ կը դիմեն առաջիններու կայացող ընկերութեան մը, ու ընկերութեան ուղած գնոյն համաձայն կ'ապահովութեան ուղած գնոյն համաձայն կ'ապահովագրեն, առանց նկատի առնելու թէ դեռ կան շատ մը ուրիշ ընկերութիւններ, որոնք կարելի է լաւագոյն պայմաններով պիտի ընդունէին:

Յայտնի է թէ բացառութիւնները շատ են նմանապէս, որոնք առանց պատրիարքական Շրջաբերականի ալ առաջունէ ապահովագրած են եկեղեցապատկան կալուածները, սակայն կրնանք ըսել թէ միայն Պոլսականներն են ասոնք: Գաւառականները դեռ հազիւ կը սկսին ըմբռնել ապահովագրութեան կարեւորութիւնը եւ շատ ալ դանդաղաբար:

Օգտակար թելադրութիւն մը ներկայացնելու զիտաւորութեամբ կ'առաջարկենք

որ եկեղեցապատկան գոյքերը ապահովագրուին ուղղակի Պատրիարքարանի կողմէ. միւս կողմէ թաղ. խորհուրդները պարտաւոր պէտք է ըլլան իրենց բաժին ինկած ապահովագրին վճարելու Պատրիարքարանի Սնտուկին:

Այսպիսի օրէնք մը ընդունուելով, շատ մը գոնաւորութեանց առաջը առնուելէն զատ, ապահովագրական ընկերութիւններն ալ իրենց կողմէ նորագոյն ձեռնարկութիւններ կ'ընեն:

ՀՐԴԵՀԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

307. 8.— Ապահովագրութիւնը շահու աղբիւր մը չկրնար նկատուիլ, անոր նպատակն է հաստեցանել այն փաստերը որոնց կ'ենթարկուին ապահովագրուած ինչքերը հրեհէի առնելու: Եթէ հասկցուի որ ապահովագրեալ գումարէն աւելի արժողութիւն մը ունին, այս պարագային աւելորդ ապահովագրողը նոյն իսկ յաճախորդը կը նկատուի եւ ընկերութիւնը համեմատական փաստ մը միայն կրնայ ենթարկուիլ:

Ապահովագրողին համար ապահովագրութիւնը ստակ չահելու միջոց մը չէ, ինչպէս որ կը կարծեն շատեր սա ենթադրութեամբ թէ «քանի որ այսչափ գուժարի մը բոլոր կուտամ պէտք է որ միւսսի պահուն ապահովագրեալ ամբողջ գուժարը առնեմ», վասն զի ընկերութիւնը ստակ չապահովագրեր, այլ այդ արժէքը ունեցող գոյք մը, ուստի միւսսի պահուն պէտք է որ միւսսիս եւ ճիշտ միւսսին պահանջենք, ոչ թէ ամբողջ ապահովագրեալ գումարը: Վնասող մը պէտք է խորհի թէ ընկերութեանց գործակատարները, եւ մանաւանդ մերայինները տնչափ դիւրաւ չեն զիջանիր իր ուղածին՝ վայրկենապէս «հրամեցէք» ըսելու, այլ շատ ու շատ գոնաւորութեանց բախելէ վերջ, գոնունակութիւն կուտան:

Խօսքերնիս չիտակ ու ուղղութեամբ եղած միտաբանութիւններու համար չէ, որոնք առաջին երեւոյթով իսկ յայտնի կ'ըլլան, այլ այն գաղափարին, որ միւսսը ստանալէ յետոյ միւսսին գումարին չափ ալ չ'աճ կը պահանջէ: Գործակատարը ընդհանրապէս գործնական մարդ եւ փորձառու, յաճախորդին կողմէ յարուցուելիք ապահովագրական այս թրիւքներուն՝ կը ձգէ որ ուղածին պէս յաճախորդը պատրաստէ հաշուեցուցակը՝ ու զայն ձեռքը անցնելէ յետոյ կ'սկսի խուզարկութեանց որուն արդիւնքը կ'ըլլայ երեւան հանել տեսակ տեսակ սովորական շահագիտութիւններ, եւ վաճայն այն յաճախորդին՝ որուն ասանկ մէկ խարդախութիւնը երեւան ելլայ, տուած հաշուեցուցակը բոլորովին խարդախութեամբ կը նկատուի եւ եթէ առաջ մէկ նիւթի մը վրայ գործակատարը կ'սկսած յարուցած էր, կ'սկսի բոլորն ալ իրր այն նկատել, ասոր իբր հե-

MATTONI

GISSHÜBLER

ԲՆԱԿԱՆ

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ԶՈՒՐ

ԻՆՔՆԱՐՈՒՂԱՆ ԱՂԲԻՐ ԱՂԲԱԼԵԱՆ
ՍԵՂԱՆԻ ԼԱԽԱԳՈՅՆ ԵՒ ԶՈՎԱՑՈՒՑԻՑ
ԸՄՊԵԼԻ

Հազի, կոկորդի ցաւերու, սաւմախի,
հաւքուխի եւ միզադգեղութեան
աւազայն դեղը
ԿՐ ՎԱՃԱՌՈՒԻ ԱՄԷՆ ՏԵՂ
Դեմ նպարավաճառներու, գեղավա-
ճառներու, դեղագործներու քով եւ
ճաշարաններու մէջ:

Heinrich Mattoni, Carlsbad et Vienne

ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

4. Պոլիս Մերձան-Փողոց քիւ 57

Նոր Տպուած Դասագիրքեր

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ Բ. ԳԻՐԲԸ, Հարպիկ
Իբրախանեան ետքը ընթերցման եւ մա-
թուր Հայերէն խօսակցութեան վարժու-
թեան համար ամէնէն յարմար գիրքը:
Դին 60 փարա:

ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, Մանկավարժիկ Ծաղ-
կոցի Տղոց Կուսուցանէ կարգալ, գրել,
գծել, երգեր, խաղեր, առակներ եւ
հանելուկներ: Նոր տիպ խոշորագիր:
Դին 50 փարա:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ Գ. ԳԻՐԲԸ, կամ
Զրուցատրական Նոր Ընթերցարան, զրու-
ցատրական դրութեամբ Կուսուցանէ կար-
գացածը պատմել, կր ըզմանդակէ բնա-
գիտական, իրագիտական, աշխարհագ-
րական, քերականական եւ այլ զիտելիք-
ներ: Դին 3 զրուց:

ԳՈՂԱՐՄԱՏԵՆԻԿ Հայ աղոց. կր պա-
րունակէ հրահանգիչ, Բարոյական, Նկա-
րագրական, Բանաստեղծական, Վիպական,
Պատմական, Տեղագրական, Իրագիտական
հատուածներ իր տեսակին մէջ բոլորովին
նոր գիրք մը: Դին 5 զրուց:

ԳԵՂԵՑԻԿ ԶԲՈՍԱՐԱՆ ՏԱՃԿԱԽՈՍ
ՏՂՈՑ կամ վարժութիւն հայ խօսակցու-
թեան եւ ընթերցման Ա. Տարի: Քերական-
նէն ետքը տաճկախօս աղոց կարգալու
գիրքը Դին 100 փարա:

ԳԵՂԵՑԻԿ ԶԲՈՍԱՐԱՆ ՏԱՃԿԱԽՈՍ
ՏՂՈՑ կամ վարժութիւն հայ խօսակցու-
թեան եւ շարագրութեան Բ. Տարի: Այս
երկու գիրքերը կը բաւեն տաճկախօս
աղայ մը հայախօս ընելու: Դին 3 զրուց:

Վ. Յ. Մարգարեանի միւս գործերն
են, Սիրուն Զրօտարան, Արժաթմատենիկ,
Ոսկեմատենիկ, Մանկավարժական Քերա-
կանութիւն Ա. Բ. Գ. մաս պատկերներով
ուսանելի իրադրութեան դասեր, պատ-
կերադարձ, մանկավարժական թուաբա-
նութիւն եւ ամէնէն աւելի տարածուած
Հարպիկ Քերականն են: Եւ միշտ մեծա-
քանակ պատրաստ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ԳՐԱ-
ՏՈՒՆԸ:

ԱՐԱՄ ԳԱՐԱԳԱՅԵԱՆ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Պոլիս, Պալէկ Գաբու, Պին Պիր Զեյիտին դիմաց

ԱՐԱՄ ԳԱՐԱԳԱՅԵԱՆ ամէն առաւօտ կանուխ կը դանուի

Սկիւտար, Իճատիյէ, Տողրամաճը փողոց իր բնակարանը

Ամէն օր 3—11 զիմել Պոլիս, Պալէկ Գաբու, Պին-Պիր-Զեյիտին դիմաց

Կիրակի օրեր: Ժամագրութեամբ

ԱՓՍՍԹՈՒԼԻԻ ԻՆՍՏԻԹՈՒԼԻԻ Ի ԳՈՂԻԱ

(ՀԱՆՈՒՅԵԱՆ ՎԱՐժԱՐԱՆ)

Վարժարանս կ'աւանդէ մեր երկրին
մէջ գտնուող ամերիկեան միւս գոյէճնե-
րուն յար եւ նման ծրագրով մը՝ Հայ,
Օսմ., Անգլ., Պարսկ. եւ Յուն. (Յունաց
համար) լեզուներ. նաեւ Բնական, Բնա-
պատմական, Ուսողական, Փիլիսոփայական
են. գիտութիւններ. իսկ իրրեւ արուեստ
կ'ուսուցանէ կահագործութիւն, լուսա-
նկարչութիւն եւ ջութականարութիւն:
Բաց աստի յառաջիկայ տարիչընէն
սկսեալ պիտի հաստատուէ 3 տարուան
վաճառակ սնական Դասընթացը
մը՝ ուր մասնաւոր խնամքով պիտի դա-
ռախօտին գործնականապէս առեւտրա-
կան աշխարհ, թուաբ, տոմարակլթն,
օրէնսգիտութիւն, վաճառականական եւ
անշահաւորական գործողութիւններ, պաշ-
տօնական եւ ոչ-պաշտօնական ամէն տե-
սակ գրութիւններ՝ հայ, օսմ. եւ ֆրան-
սերէն լեզուներով են. եւ սոյն ճիւ-
ղին աշակերտները ստիպեալ չպիտի ըլլան
գոլէճական միւս դասերուն հետեւելու:
Դիւերութիւններու գալորցական տարեթու-
շակն է 10 Օսմ. ոսկի: Նոր տարեչընէն
կը սկսի սեպտ. 11/24ին: Աւելի մանրա-
մասն տեղեկութեան համար զիմել առ տնո-
րէն վեր. Տքթ. Ա. Յ. Հալապեան ի Գոնիա:

ՀԵԼՎԵՏԻԱ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հրդեհի, կեանաց եւ ծովային արկածներու դեմ

ԸՆԳՆԱՌՈՒ ՆԵՐՈՑԱՑՈՒՑԻՑ

Ռ. ՍԵՅ ԵՒ ԸՆԿ.

Կալէւ, Պեթլէ-Իթիէլ Խան, Բէ- 23, 24, 25

ՆՈՐԱԳՈՅՆ

ԵՒ ԳԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾԵԱԼ

Փարիզեան դեղեցիկ տղադրութեամբ

Նրատարակուած

ՄԵԾ ԲԱՌԱՐԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԳԱՂՂԻԵՐԷՆ-ՀԱՅԵՐԷՆ

Գ. ՆԱՐ-ՊԵՅԻ

Դին 2 հատորին միասին դահկ. 120

Վաճառման կեղրոնատեղին է

ԲԻԻԶԱՆԴԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

Դալաթիա, Սեղրոս Խան Թիւ 5

4-4

ՖԻՆԱՆՍԱՅԻՆ ՕԹՐՈՇԻԷՆ

ԿԵՆԱՑ, ՀՐԴԵՇԻ, ԾՈՎՈՒ

ԿԱՅՍ. ԹԱԳ. ԱՌԱՆՁՆԱԾՆՈՐՀԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ՎԵՂԵՆԱ. 1860ԻՆ

Դրասենեակ՝ Հաճօրույ խան, քիւ 52, 53, 54, 55, 56

Լիազօր ցերկայացուցիչ՝ Գ. ՖԵՐԱՏԵԱՆ

Ֆէնիքս Օթրիշէն Ընկերութեան կենաց ապահովագրութեան օրինակ մը.—
35 տարեկան մէկը որ կ'ուզէ ապահովագրուիլ Ֆէնիքս Օթրիշէն Ընկերութեան
20,000 Քրի եւ քսանհինգ տարուան համար, տարեկան 925 80 Քր. պիտի վճարէ
ու պայմանաժամուն պիտի ստանայ 31,266 Քր. հնչուն դրամ ամբողջովին. իսկ եթէ
մեռնի զոր օրինակ, 10 տարիէն, իր ժառանգորդները անմիջապէս պիտի ստանան
21,314.62 Քր.: Այս ամէն գումարները ԱՆՈՒԱՆԱԿԱՆ չեն, այլ ԻՐԱԿԱՆ, եւ Ֆէնիքս
Օթրիշէն Ընկերութիւնն այս գումարներուն վճարումը կ'երաշխաւորէ իր բոլորով:

4. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ ԵՒ Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԹԵՅԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Պոլիս, Պալէկ Գաբու

ձեյալ պէյ խանին կից, քիւ 10

ԱԶՆԻԻ ԹԵՅԵՐ

ԱՃԱՆ ԹԵՅԵՐ

ԹԵՅԻ ԸՆԵՐ ԽՈՒՆՈՒԳԵՐԸ

ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ-ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

ԹԵՅԻ ԽՈՒՆՈՒԳԵՐԸ

ԱՆՄԱՐՏԵԼԻ

ՏԵՍԱԿՈՎ ԵՒ ԳԻՆՈՎ

Դառ առեւերէ կ'ընդունուին ամէն քանա-
կութեամբ յանձնարարութիւններ եւ կը
կատարուին ամենայն ճշգրտապահութեամբ

ՈՒԷՍԴԵՐՆ

ՀՐԴԵՇԻ ԴԷՍ

ԱՆ ԳԼԻԱԿԱՆ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

ՀԻՄՆԵԱԼ 1851ԻՆ

Հաւանաւորութեան ֆուսթը Ա. Ո. 6000000
Պարտաւորութեան ֆուսթը » » 1250000
Վճարեալ ֆուսթը » » 410000

Հրապարակի ծառօք Ֆրանս. եւ Գերմ. ըն-
կերութեանց զրամագրուելը 100,000կն լաւի չէ
Ուեսթըրն Ընկ. չհրդեհի դէմ ամէն կար-
գի գործեր կ'ապահովագրէ. Կենսաները
տեղւոյն վրայ եւ անմիջապէս կը հատու-
ցանէ:

Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ

ԳԱՌՆԻԿ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ

Պոլիս, Սալիմ Համա, Գալէպէ օղլու Խան Բէ- 43

Տեղւոյն է Զանթի Ֆրանս. եւ Գերմ. ընկերութեանց
պարտաւորութեան ֆուսթը հետ քաղաքամբ
100%էն աւելի չէ, Գալէպէ Ուեսթըրն 125% է,
Եւ քաղաքամբութեան մէջ Զանթի եւ Գալէպէ:

